

Informácia o stave fyzickej a informačnej
debarierizácie v organizáciách v zriaďovateľskej
pôsobnosti Ministerstva kultúry
Slovenskej republiky
(informatívny materiál)

Január 2023

Obsah

Obsah	2
1. Úvod	3
2. Ciele a zdroje prieskumu	4
2.1 Typy bariér v živote OZP	6
2.1.1 Informačné bariéry	7
2.1.2 Fyzické bariéry	8
2.1.3 Univerzálne navrhovanie ako riešenie	10
3. Stav debarierizácie organizácií v zriaďovateľskej pôsobnosti Ministerstva kultúry SR	13
3.1 Stav Informačnej debarierizácie	14
3.1.1 Prístupnosť webového sídla	14
3.1.2 Činnosť knižnice	15
3.1.3 Činnosť múzea a galérie	15
3.1.4 Vydavateľská činnosť – neperiodická tlač	16
3.1.5 Vydavateľská činnosť – periodická tlač	17
3.1.6 Vydavateľská činnosť – dátové nosiče	18
3.1.7 Vydavateľská činnosť – propagačné materiály	18
3.1.8 Kultúrne podujatia	19
3.1.9 Vzdelávanie v oblasti práv OZP	21
3.1.10 Vstupné	21
3.2. Stav fyzickej debarierizácie	23
4. Debarierizačný dlh v rezorte kultúry	30
5. Záver	32
5.1 Analýza prieskumu	32
5.2 Ďalšia činnosť Ministerstva kultúry SR v oblasti zabezpečenia a zlepšovania prístupnosti kultúry pre osoby so zdravotným postihnutím	35

1. Úvod

Znevýhodnené skupiny obyvateľstva sú marginalizované, na okraj spoločnosti vytláčané skupiny ľudí, často vystavené sociálnej a kultúrnej izolácii a rôznym formám diskriminácie. Väčšinou sa ocitajú bez prístupu k informáciám, k trhu práce, vzdelaniu a kultúre a bez celkovej účasti v procese rozhodovania o spoločenských procesoch. Zdôrazňovanie, rozširovanie a ochrana ľudských práv (vrátane kultúrnych) znamená, že spoločnosť dbá o svoju vlastnú súdržnosť a vlastnú udržateľnosť; vníma existujúce bariéry uplatňovania ľudských práv vrátane kultúrnych ako prekážky pre ľudsky dôstojný život a ako svoj morálny problém. Mala by vykonávať opatrenia, ktorými odstráni či bráni vzniku trvalých obmedzení a bariér, trvalých vyčlenení a vylúčení akýchkoľvek skupín obyvateľstva z plnohodnotnej účasti na spoločenskom a kultúrnom živote. Potreba obhajovať, podporovať, chrániť a rozvíjať kultúrne práva občana je základnou podmienkou harmonického vývoja spoločnosti.

Zvlášť ohrozené sú kultúrne práva znevýhodnených skupín obyvateľstva. Povinnosťou štátu je preto v záujme sociálnej kohézie podporovať a rozvíjať kultúrne potreby znevýhodnených skupín obyvateľstva, chrániť ich pred ekonomickou a kultúrnou biedou, zabezpečiť im adekvátny prístup k informáciám, službám a vzdelaniu, kultúre a dať im rovnaké príležitosti uplatnenia ako má väčšina. Rovnako je povinnosťou štátu chrániť znevýhodnené skupiny obyvateľstva pred diskrimináciou v oblasti kultúry a prístupu ku kultúre. Tá súvisí prevažne so slabou dostupnosťou kultúry a kultúrnych produktov a služieb, ako aj s nedostatočnými podmienkami na tvorbu kultúrnych a umeleckých hodnôt a zníženou možnosťou aktívnej participácie na kultúrnom živote spoločnosti. Napĺňaním kultúrnych potrieb a ochranou kultúrnych práv znevýhodnených skupín obyvateľstva spoločnosť prispieva k výchove k tolerancii a boju proti všetkým formám xenofóbie, diskriminácie, rasizmu a posúva majoritnú spoločnosť smerom k rešpektovaniu inakosti a zbavovaniu sa predsudkov a stereotypov voči „tým druhým“.

Oblasť ochrany a podpory kultúrnych práv znevýhodnených skupín obyvateľstva je dôležitou sférou pôsobnosti Ministerstva kultúry Slovenskej republiky (ďalej len „ministerstvo“ alebo „MKSR“). Ministerstvo sa aktívne podieľa na uplatňovaní medzinárodného Dohovoru OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím¹ a je sekundárnym kontaktným bodom

¹ Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č. 317/2010 Z. z.

pre jeho implementáciu. Ministerstvo taktiež plní úlohy v rámci národných strategických a koncepcných materiálov v tejto oblasti. Finančným nástrojom určeným na podporu kultúry osôb so zdravotným postihnutím (ďalej aj ako „OZP“) a inak znevýhodnených skupín obyvateľstva v rámci dotačného systému ministerstva je program Kultúra znevýhodnených skupín². Prostredníctvom tohto dotačného programu sú podporované projekty zamerané na odstraňovanie fyzických, mentálnych a informačných bariér vo vzťahu k osobám so zdravotným postihnutím.

Priority rozvoja kultúrnych potrieb znevýhodnených skupín obyvateľstva

- vytvárať podmienky na uľahčenie prístupu ku kultúrnym hodnotám pre znevýhodnené skupiny obyvateľstva;
- odstraňovať fyzické a mentálne bariéry v prístupe ku kultúre znevýhodnených skupín obyvateľstva;
- informovať o kultúre znevýhodnených skupín obyvateľstva a bariérach, ktorým čelia;
- vnímať kultúru ako integrujúci mechanizmus spájajúci kultúru minoritnú s majoritnou a pristupovať ku kultúre ako k systému fungujúcemu na univerzálnom princípe *rovnosť v rozmanitosti*.

2. Ciele a zdroje prieskumu

V rámci Programového vyhlásenia vlády SR na obdobie rokov 2021 – 2024 vláda SR deklarovala, že vytvorí podmienky pre ochranu, podporu a rozvoj kultúrnych práv ľudí so zdravotným postihnutím a inak znevýhodnených skupín obyvateľstva, vrátane ľudí ohrozených chudobou, sociálnym vylúčením a inou diskrimináciou prostredníctvom vyčíslenia debarierizačného dlhu vo verejnom sektore, vytvorenia plánov debarierizácie a spustenia postupnej systematickej fyzickej a informačnej debarierizácie vo všetkých organizáciách v zriaďovateľskej pôsobnosti MK SR, implementácie prijatých opatrení na zabezpečenie a zlepšenie prístupu ku kultúre pre osoby so zdravotným postihnutím (fyzická a informačná debarierizácia) a vzniku špecializovaných podporných programov pre znevýhodnené skupiny. Preto je cieľom aj tohto prieskumu poukázať na možné bariéry zo strany ministerstva a štátnych inštitúcií. Nejde pritom o vyčerpávajúce štatistické zisťovanie, ale prieskum, ktorý má mapovať trendy v debarierizácii. Do kontraktov na rok

² Podrobné informácie a materiály k výzve v roku 2022: <https://www.culture.gov.sk/ministerstvo/dotacie-mk-sr/dotacny-system-ministerstva-kultury-slovenskej-republiky-na-rok-2022/program-2-kultura-znevychodnenych-skupin-na-rok-2022/>

2021 Národného osvetového centra, Slovenskej ústrednej hvezdárne, Slovenského ľudového umeleckého kolektívu, Tanečného divadla Ifjú Szivek a Umeleckého súboru Lúčnica bola pilotne zahrnutá úloha pripraviť plán debarierizácie organizácií a ich služieb pre verejnosť na roky 2022 – 2023. Zároveň bola do súhrnu hlavných úloh a činností, ktorý tvorí prílohu k rozpisu záväzných ukazovateľov štátneho rozpočtu organizácií v zriaďovateľskej pôsobnosti ministerstva, doplnená explicitná požiadavka v znení „pri plnení činností a realizácii aktivít prihliadať na špecifické potreby OZP.“

Účel a ciele prieskumu:

- poskytnúť informácie o existujúcich bariérach v živote OZP a možnostiach ich odstránenia,
- popísať stav informačnej a fyzickej debarierizácie organizácií v zriaďovateľskej pôsobnosti ministerstva,
- vyčíslieť odhadovaný debarierizačný dlh a navrhnúť plán postupného odstraňovania bariér v rezorte.

Východiskovým zdrojom informácií o existujúcich bariérach a možnostiach ich odstránenia boli výsledky staršieho prieskumu, ktorý iniciovalo ministerstvo k problematike debarierizácie a uľahčenia prístupu OZP ku kultúre z pohľadu rezortných organizácií rozvíjajúcich kultúru OZP v roku 2017.³ Z výsledkov prieskumu vzišla myšlienka zorganizovať odborné interaktívne vzdelávacie podujatie zamerané na zlepšenie prístupu ku kultúre pre OZP a skvalitnenie procesu debarierizácie organizácií v pôsobnosti ministerstva kultúry. Zástupcom organizácií a pracovníkom ministerstva predstavili odborníci zaoberajúci sa sprístupňovaním kultúry pre OZP príklady dobrej praxe a formulovali odporúčania k príprave kultúrnych podujatí a sprístupňovaniu kultúrnych obsahov.⁴ Za účelom zistenia súčasného stavu fyzickej a informačnej debarierizácie organizácií v zriaďovateľskej pôsobnosti ministerstva bol v júli 2022 zrealizovaný opakovaný prieskum, ktorý poskytol aktuálne, relevantné a porovnateľné údaje za všetky tieto organizácie.

³ Prieskum o stave fyzickej a informačnej debarierizácie organizácií v zriaďovateľskej pôsobnosti ministerstva bol uskutočnený v roku 2017. (https://www.culture.gov.sk/wp-content/uploads/2020/02/info_debar_all.pdf)

⁴ Informácie o podujatí:

<http://www.culture.gov.sk/posobnost-ministerstva/kultura-znevychodnenych-skupin-obyvatelstva-/metodicke-materialy-pre-pripravu-kulturnych-podujati-117.html>;

<https://www.youtube.com/watch?v=GSISeX3ZRXI&list=PLXCq5RxHpymFG3UEgC3m6jLw9TsU69S7N&index=6>.

Audiovizuálny záznam príspevkov: <https://www.youtube.com/playlist?list=PLSIlc2-x40bup2Aq93Wy42iDfiyV0dQEy>

Prieskum sa uskutočnil prostredníctvom webového sídla ministerstva formou podrobného online elektronického dotazníka, ktorý mal dve časti:

- I. **časť** obsahovala otázky týkajúce sa stavu informačnej debarierizácie, ktoré mapovali používanie štandardov, technológií a postupov umožňujúcich využívanie výsledkov činnosti organizácie pre OZP;
- II. **časť** pozostávala z otázok týkajúcich sa stavu fyzickej debarierizácie, ktoré mapovali vybrané povinné atribúty sprístupňovania stavieb využívaných širokou verejnosťou a niektoré ďalšie aspekty uľahčovania sprístupňovania výsledkov činnosti organizácií pre OZP.

Súčasťou oboch častí dotazníka boli otázky, ktorých cieľom je pokúsiť sa vyčíslieť debarierizačný dlh rezortných organizácií.

Do prieskumu sa zapojilo všetkých 30 organizácií v zriaďovateľskej pôsobnosti ministerstva. Návratnosť dotazníka bola 100%. Výsledný materiál by mal organizáciám v zriaďovateľskej pôsobnosti ministerstva a vecným útvarom ministerstva poskytnúť širšiu informačnú a kontextovú bázu pre hľadanie a implementáciu dostupných a funkčných riešení sprístupňovania kultúry pre OZP do praxe.

2.1 Typy bariér v živote OZP

Existuje veľa typov zdravotného postihnutia, ktoré majú rôzne následky a osobám so zdravotným postihnutím spôsobujú rôzne prekážky. Môže ísť o obmedzenú pohyblivosť, postihnutie zrakové, sluchové, mentálne či psychické, no tiež o chronické ochorenie. Všetky tieto postihnutia majú mnoho svojich variant. Samotná dizabilita (typ postihnutia) nepredstavuje prekážku, ale sa stáva handicapom vtedy, keď narazíme na bariéry. Možno povedať, že prostredie veľmi často rozhoduje o tom, či sa osoby so zdravotným postihnutím môžu plne zapojiť do života spoločnosti na princípoch rovnosti, rovnako ako ostatní zdraví občania.

Dôležitou súčasťou života každého z nás sú rôzne kultúrne podujatia. Často sú na miestach, kde sú bariéry nielen pre osoby s telesným postihnutím, ale aj pre iné zraniteľné skupiny (starších ľudí, deti, tehotné ženy, rodičov s kočíkom, človeka s akútnym zranením a pod.). Organizátori si často neuvedomujú, čo prináša účasť na týchto podujatiach osobám so zdravotným postihnutím. Široká dostupnosť kultúrneho podujatia pre osoby so zdravotným

postihnutím znamená poznať obmedzenia priestoru, ale najmä vedieť, s akými druhmi postihnutia treba počítať, či už ide o viditeľné alebo neviditeľné postihnutie. Je dôležité si uvedomiť, čo znamená dostupnosť pre osoby so zdravotným postihnutím a prečo je také dôležité, aby rôzne kultúrne podujatia boli usporadúvané na základe princípov bezbariérovosti.

2.1.1 Informačné bariéry

Pri sprístupňovaní kultúry pre osoby so zdravotným postihnutím je nevyhnutné brať do úvahy najmä široký diapazón (najmä, no nie výlučne fyzických bariér, ale aj bariér v prístupe k informáciám) znevýhodnení, ktoré si vyžadujú prijatie špecifických opatrení a vytvorenie špecifických formátov vhodných na sprístupňovanie kultúry.

V súčasnosti sú k dispozícii mnohé technické riešenia, ktoré umožňujú percepciu kultúry a umenia aj pre osoby so zdravotným postihnutím bez zníženia umeleckej kvality. Pre ľudí so zrakovým postihnutím (nevidiaci a slabozrakí) je možné prekladať publikácie do Braillovoho písma, prípadne vydávať materiály vo zvukovej podobe alebo používať zväčšenú čiernotlač a dodržiavať zásady jasnej tlače,⁵ čo uľahčí čítanie slabozrakým a seniorom.

Knihy a periodické i neperiodické publikácie možno sprístupňovať v elektronickej podobe,⁶ keďže technické zariadenia prispôbené na používanie osobami so zrakovým postihnutím sú schopné previesť text do zvukového formátu a syntetickej reči. Rovnako je pre túto skupinu vhodné zabezpečiť vodiace hmatové línie, reliéfne označenia, hmatom prístupné exponáty (napr. reliéfna grafika – mapy, obrazy, 3D modely zbierkových predmetov a iných artefaktov) a komentovanie audiovizuálnych diel s možnosťou individuálneho odposluchu.

Pre ľudí so sluchovým postihnutím je vhodné zabezpečiť sprievodné texty, titulkovacie zariadenia pri divadelných predstaveniach a filmových projekciách, tlmočenie do slovenského posunkového jazyka (aj vrátane koncertov a divadelných predstavení) a dobré osvetlenie tlmočníka, využitie videotechniky pri spracovaní informácií do slovenského posunkového jazyka alebo sprievodcu ovládajúceho slovenský posunkový jazyk (napr. pri výstavách). Nedoslýchavým návštevníkom a seniorom k plnohodnotnému vnímaniu divadelných predstavení a koncertov dopomôže najmä audio-frekvenčný slučkový zosilňovací systém (indukčné slučky).

⁵ <https://unss.sk/jasna-tlac/>

⁶ <https://cezap.sk/informacie/tvorba-pristupnych-elektronickych-dokumentov/tvorba-pristupnych-elektronickych-dokumentov-2#2>

Optimálnym riešením je možnosť zapožičania technického zariadenia, ktoré individuálne sprístupní návštevníkovi so zdravotným postihnutím obsah kultúrneho podujatia tak, ako si to vyžaduje jeho zdravotné znevýhodnenie (napr. spustenie audiosprievodcu, videosprievodcu, tlmočenia, sprievodného textu, komentára, programu a pod. napr. po nasnímaní QR kódu).

Na zreteľ treba vziať nielen fyzické postihnutie, ale aj mentálne a psychické postihnutie. Inklúzia týchto osôb vyžaduje osobitný a odborný prístup, no nápomocné je zabezpečiť letáky, brožúry či sprievodné texty alebo popisky v ľahko čitateľnom zrozumiteľnom štýle, prípadne sprístupnenie prezentácie v zjednodušenej forme (tzv. formát easy-to-read⁷). Pri práci s touto cieľovou skupinou je vhodné využívať princípy múzejnej a galerijnej pedagogiky, v prípade osôb s mentálnym postihnutím aj s pomocou napr. špeciálneho pedagóga. Najmä pre osoby s mentálnym postihnutím je dôležité vytvoriť priestor aj na ich vlastnú verejnú prezentáciu, ktorá je pre nich veľkou motiváciou k aktívnej práci a umocňuje ich pocit začlenenia do spoločnosti. Jedným z kľúčových aspektov takýchto aktivít je hľadanie ciest zapojenia majority na princípoch kooperácie a participácie v záujme posilnenia akceptácie rôznych druhov inakostí, ktoré sú zdrojom vyčleňovania osôb so zdravotným postihnutím na okraj záujmu spoločnosti.

2.1.2 Fyzické bariéry

Bezbariérovosť budov je základnou podmienkou integrácie OZP do spoločnosti, a preto je dôležité, aby boli aj budovy organizácií v zriaďovateľskej pôsobnosti ministerstva a prístup k nim debarierizované, napr. prechod pre chodcov s reliéfnymi hmatovými líniami, zvukovou signalizáciou, bezbariérové chodníky s vodiacimi líniami, zastávka autobusu, parkovacie miesto vyhradené pre OZP a pod. Problematikou sa zaoberá aj Vyhláška č. 532/2002 Z. z. Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky, ktorou sa ustanovujú podrobnosti o všeobecných technických požiadavkách na výstavbu a o všeobecných technických požiadavkách na stavby užívané osobami s obmedzenou schopnosťou pohybu a orientácie.⁸ MK SR, tak ako všetky ostatné osoby a subjekty povinné na základe tejto vyhlášky, by malo vo svojich budovách vytvoriť podmienky vhodné aj pre OZP. Skutočnosť, že značné množstvo budov a objektov v správe ministerstva

⁷ <https://www.inclusion-europe.eu/easy-to-read/>

⁸ Vyhláška Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky č. 532/2002 Z. z. ktorou sa ustanovujú podrobnosti o všeobecných technických požiadavkách na výstavbu a o všeobecných technických požiadavkách na stavby užívané osobami s obmedzenou schopnosťou pohybu a orientácie:
<https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2002/532/20200301>

a jeho organizácií je národnou kultúrnou pamiatkou znamená, že v prípade rekonštrukcie týchto budov je potrebné spolupracovať s pamiatkovými úradmi a obnova týchto budov je o to zložitejšia.

Niektoré osoby so zdravotným postihnutím sú taktiež odkázané na pomoc špeciálnych zvierat so špeciálnym výcvikom (vodiace, asistenčné a signálne zvieratá). Na Slovensku je podľa zákona č. 447/2008 Z. z. o peňažných príspevkoch na kompenzáciu ťažkého zdravotného postihnutia za asistenčné zviera oficiálne uznaný pes so špeciálnym výcvikom. Ide o vodiace, asistenčné psy a signálne psy, ktoré pomáhajú osobám so zdravotným postihnutím pri každodenných činnostiach, najmä pri samostatnom pohybe, podávaní predmetov a bezpečnom zvládnutí prekážok v priestore.⁹ Podľa zákona č. 282/2002 Z. z. ktorým sa upravujú niektoré podmienky držania psov má fyzická osoba s ťažkým zdravotným postihnutím odkázaná na sprevádzanie psom so špeciálnym výcvikom právo byť sprevádzaná psom so špeciálnym výcvikom na verejne prístupných miestach, pričom nie je nutné, aby tieto psy museli nosiť náhubok.¹⁰

Samozrejmosťou by mal byť bezbariérový vstup, pričom najlepším riešením je vytvoriť jeden spoločný vstup pre všetkých tak, aby osoby so zdravotným postihnutím nemuseli mať samostatný (napr. zadný alebo bočný vchod). Bezbariérovosť možno dosiahnuť napr. vybudovaním alebo inštalovaním nájazdovej rampy, stoličkového výtahu, schodiskovej plošiny či zvislej zdvíhacej plošiny; v krajom prípade je možné využiť i schodolez, ktorý však nezabezpečí plnú bezbariérovosť a spravidla si jeho použitie vyžaduje asistenciu ďalšej osoby. Dôležitým aspektom bezbariérovosti, na ktorý sa často zabúda, je samoobslužnosť, teda možnosť využiť ju aj bez pomoci druhej osoby. Bezbariérový prístup by mal byť ľahko identifikovateľný aj pre osobu so zrakovou poruchou a to hmatom, prípadne sluchom. Zároveň by pred budovou pre širokú verejnosť mali byť 4 % stojísk vyhradené pre vozidlá osôb s obmedzenou schopnosťou pohybu.

Najčastejšími interiérovými bariérami nie sú iba schody, úzke dvere, výtah, ktorého šírka neumožňuje jeho použitie osobou na invalidnom vozíku, či problematický vstup do hľadiska

⁹ Pozri napr. § 25 zákona č. 447/2008 Z. z. o peňažných príspevkoch na kompenzáciu ťažkého zdravotného postihnutia a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov:

<https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2008/447/20220701>

¹⁰ Pozri § 4a zákon č. 282/2002 Z. z. ktorým sa upravujú niektoré podmienky držania psov v znení neskorších predpisov: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2002/282/20220101>

(divadelných a koncertných sál, kinosál a pod.¹¹), ale tiež priestory bez označenia, chýbajúce vodiace hmatové línie, ktoré by umožnili ľahšiu orientáciu osobám so zrakovým postihnutím či absentujúce alebo nedostatočné kontrastné označenia¹² (napr. hrán schodov, okien, dverí, sklenených výplní a pod.), ktoré nielen napomáhajú lepšiu orientáciu osôb so zrakovým postihnutím, ale prispievajú i k zvýšeniu bezpečnosti všetkých návštevníkov (najmä detí, tehotných žien, seniorov) a zamestnancov. Dôležité je i bezbariérové hygienické zariadenie. Často chýbajú hygienické zariadenia prispôbené potrebám stomikov, ktorí majú vývody, miestnosť pre prípadné problémy ľudí s hemofiliou, epileptikov – miestnosť nemusí byť používaná výhradne na tieto účely. K dispozícii by mala byť pitná voda napr. na zapitie liekov, pre OZP, ktorí sú dialyzovaní, ale aj ďalší.

2.1.3 Univerzálne navrhovanie ako riešenie

V súčasnej praxi je na Slovensku pri tvorbe prostredia aplikovaná tzv. „bezbariérovosť“, ktorá má za cieľ vytvárať prostredie v súlade s nárokmi osôb s telesným postihnutím, hlavne osôb na invalidnom vozíku. Pri tejto metóde sa často uplatňujú prvky, ako sú rampa, výťah a bezbariérová toaleta, pri debarierizácii napr. šikmá schodisková plošina, ktorá má slúžiť na prepravu osôb na vozíku. Pri tejto metóde sa vytvárajú špeciálne priestory, alebo špeciálne riešenia pre malú skupinu užívateľov. Preto môže byť neželaným dôsledkom debarierizácie paradoxne segregácia osôb so zdravotným postihnutím (napr. zadné, bočné, vedľajšie vstupy). Na rozdiel od tradičnej metódy „bezbariérového navrhovania“ sa pri „univerzálnom navrhovaní“¹³ prihliada na nároky všetkých užívateľov tak, aby neboli nutné dodatočné úpravy, alebo špeciálne riešenia. Prostredie vytvorené metódou univerzálneho navrhovania má slúžiť všetkým ľuďom a prvky bezbariérovosti nie sú prvoplánovo zjavné. Pri aplikácii tejto metódy sa neprihliada len na bezbariérové úpravy fyzického prostredia, ale aj na vytvorenie orientačných a informačných systémov v prostredí, redukuje sa zhoršená percepcia prostredia u skupín užívateľov s poruchami orientácie, odstraňujú sa bariéry v komunikácii i poskytovaní služieb, prihliada sa na bezpečnosť užívateľov a podobne.¹⁴

¹¹ V hľadisku budovy pre kultúru a verejnú zábavu musí byť vyhradené 1% z kapacity sedadiel, najmenej dve miesta, na umiestnenie osoby na vozíku. Miesto pre vozík v hľadisku musí mať pôdorysné rozmery najmenej 1 000 mm x 1 200 mm a musí byť na rovnej podlahe. Pozri § 64 ods. 3 vyhlášky č. 532/2002 Z. z.

¹² Pozri časť 2 Prílohy k vyhláške č. 532/2002 Z. z.

¹³ Pre podrobnejšie informácie o debarierizácii kultúrnej infraštruktúry a univerzálnom navrhovaní kultúrnych zariadení pozri materiály a záznam vzdelávacieho podujatia, ktoré organizovalo NOC a MK SR <https://www.nocka.sk/debarierizacia-kulturnych-zariadeni/>

¹⁴ Lea Rollová, Identifikácia architektonických bariér v prostredí, 2015

Kým pre bezbariérovosť sú typické špeciálne úpravy alebo tvorba priestorov určených predovšetkým pre osoby so zdravotným postihnutím, ktorých použitie si často vyžaduje asistenciu ďalšej osoby alebo špeciálnych zariadení – univerzálne navrhovanie prináša riešenia zvyšujúce kvalitu produktov, prostredia a služieb bez ohľadu na zdravotný stav a bez nutnosti dodatočných úprav. Ide o tvorbu, ktorá zohľadňuje diverzitu užívateľov tak, aby mohli aj osoby so zdravotným postihnutím užívať prostredie, služby a produkty na rovnakom základe s ostatnými používateľmi.¹⁵

Zaujímavým aspektom pri uplatňovaní princípov univerzálneho dizajnu je otázka zachovania hodnôt kultúrneho dedičstva, tzn. zníženie potenciálnych konfliktov medzi ochranou kultúrneho dedičstva a univerzálnym dizajnom.¹⁶ Cieľom je hľadanie funkčného a estetických riešení univerzálneho dizajnu, ktoré zároveň chránia a posilňujú kultúrne dedičstvo. Každá pamiatka alebo lokalita je jedinečná a len zriedka je možné na jej sprístupnenie použiť štandardizované riešenia. Je preto dôležité klásť dôraz na proces hľadania oblastí, v ktorých pamiatka alebo lokalita môže úplne alebo čiastočne vyhovieť požiadavkám univerzálnemu dizajnu. Dialóg a kompromis sú v tejto činnosti mimoriadne dôležité.

Archeologické a architektonické pamiatky a miesta či historické stopy v krajine majú ostať zachované pre budúce generácie. Pamiatky a lokality, ktoré boli zachované na celom území Slovenska, sú veľmi dôležité pre kultúrne prostredie a celú spoločnosť, a preto by mali byť prístupné čo najširšej spoločnosti. Jedným z cieľov tohto materiálu je pomôcť naštartovať multidisciplinárny myšlienkový proces týkajúci sa problematiky ochrany kultúrneho dedičstva a univerzálneho dizajnu. Rovnosť je dôležitou hodnotou v našej spoločnosti. Napriek tomu sa v minulosti kultúrna politika nezameriavala na zabezpečenie prístupu ku kultúrnemu dedičstvu pre každého.

Archeologické a architektonické pamiatky a lokality sa líšia svojím druhom a ich vhodnosť pre univerzálny dizajn je rôzna. Nie je možné odstrániť všetky bariéry zo všetkých pamiatok a lokalít. Vo väčšine lokalít kultúrneho dedičstva však platí, že je možné zlepšiť ich dostupnosť. Na niektorých miestach je univerzálny dizajn a charakter pamiatky alebo lokality ľahko skombinovateľný s pamiatkovou ochranou, zatiaľ čo v niektorých prípadoch si môže proces vyžadovať veľa zručnosti, kreativity a finančných prostriedkov na dosiahnutie tohto cieľa.

¹⁵ Lea Rollová, Identifikácia architektonických bariér v prostredí, 2015

¹⁶ https://bestill.bufile.no/userfiles/products/112/BUF00112%20Kulturminnevern_eng.pdf

Kľúčové je zvýšiť povedomie expertov pracujúcich v oblasti kultúrneho dedičstva o tom, prečo je univerzálny dizajn potrebný a čo obsahuje. Keď je prístupnosť obmedzená, je potrebné preskúmať dostupné alternatívne riešenia alebo sa podieľať na vývine nových riešení. Je dôležité najprv zmapovať možnosti a obmedzenia prístupnosti s prihliadnutím na konkrétnu lokalitu.

Lepšia dostupnosť znamená zvýšenie hodnoty a udržateľnosti pamiatky, lokality alebo kultúrneho prostredia a hodnôt, ktoré reprezentujú. Výzva spojená so sceľovaním či harmonizáciou ochrany kultúrneho dedičstva s dobrou dostupnosťou môžu byť náročné, preto je dôležité viesť medziodborové dialógy, vytrvalo hľadať (a nachádzať) čo najlepšie riešenia a mať ochotu i robiť kompromisy.

Základnou podmienkou dobrého dizajnu je, že priestor by mal byť navrhnutý tak, aby vyhovoval potrebám všetkých ľudí, ktorí ho chcú používať – nemalo by ísť o dodatočnú požiadavku stanovenú len v prospech ľudí so špeciálnymi potrebami. Ak je prostredie prístupné, použiteľné, pohodlné a je možné s radosťou ho používať, profituje z toho každý (nielen návštevník, ale i zamestnanec). Univerzálny dizajn nie je o akomodácii. Ide o dobrý dizajn, ktorý funguje pre každého. To, že je dizajn prístupný, znamená, že osoba so zdravotným postihnutím má možnosť získať rovnaké informácie, zapojiť sa do rovnakých interakcií a využívať rovnaké služby ako osoba bez zdravotného postihnutia, a to rovnako účinným a rovnako integrovaným spôsobom, s v podstate rovnocenným jednoduchým používaním. Osoba so zdravotným postihnutím musí mať možnosť získať informácie rovnako, úplne, rovnocenne a nezávisle ako osoba bez zdravotného postihnutia.

Zatiaľ čo univerzálny dizajn je vo fyzickom svete bežný už mnoho rokov, pozornosť venovaná univerzálnemu dizajnu v digitálnej oblasti je stále pomerne nová. Rovnako ako budovy, ktoré majú rampy a výťahy, sú prístupné pre používateľov invalidných vozíkov, digitálne produkty, ktoré dodržiavajú princípy bezbariérového dizajnu, môžu používať ľudia so širokým spektrom schopností. Tento prístup umožňuje každému používateľovi interagovať s technológiou spôsobmi, ktoré mu najlepšie vyhovujú.

3. Stav debarierizácie organizácií v zriaďovateľskej pôsobnosti Ministerstva kultúry SR

V prvej časti dotazníka sme sa pri sledovaní informačnej debarierizácie organizácií v zriaďovateľskej pôsobnosti ministerstva zamerali na vyhodnotenie nasledovných ukazovateľov prístupnosti súvisiacich s/so:

- webovým sídlom organizácie a inými internetovými portálmi organizácie
- činnosťou knižníc
- činnosťou múzeí a galérií
- vydavateľskou činnosťou
 - periodická tlač
 - neperiodická tlač
 - dátové nosiče
 - propagačné materiály
- kultúrnymi podujatiami
 - prezentačné aj edukačné – napr. výstavy, koncerty, semináre, besedy, workshopy, divadelné predstavenia, filmové projekcie, filmové diela, večery poézie a pod.
 - využívanie audio-frekvenčného slučkového zosilňovacieho systému (indukčné slučky) v divadelných, filmových a/alebo koncertných sálach
- vzdelávaním v oblasti práv OZP
- zľavami zo vstupného

V prípade, že niektorý z týchto nástrojov debarierizácie nie je zabezpečený tak, aby umožnil kultúrny zážitok ľuďom so znevýhodnením v porovnateľnej kvalite ako ľuďom bez znevýhodnenia, žiadali sme o vyčíslenie nákladov na zavedenie tohto nástroja (v eurách).

V druhej časti vyhodnotenia dotazníkov sa nachádzajú údaje o 197 budovách/objektoch v správe a/alebo v prenájme organizácií v zriaďovateľskej pôsobnosti ministerstva¹⁷ a 6 budovách v správe samotného ministerstva, ktoré vypovedajú o stave fyzickej debarierizácie budov.

¹⁷ Príslušnú časť dotazníka nevypĺňali Divadelný ústav sídlaci v budove v správe Ministerstva kultúry SR, a Literárne informačné centrum a Kunsthalle, ktoré sídlia v budove v správe Národného osvetového centra.

3.1 Stav Informačnej debarierizácie

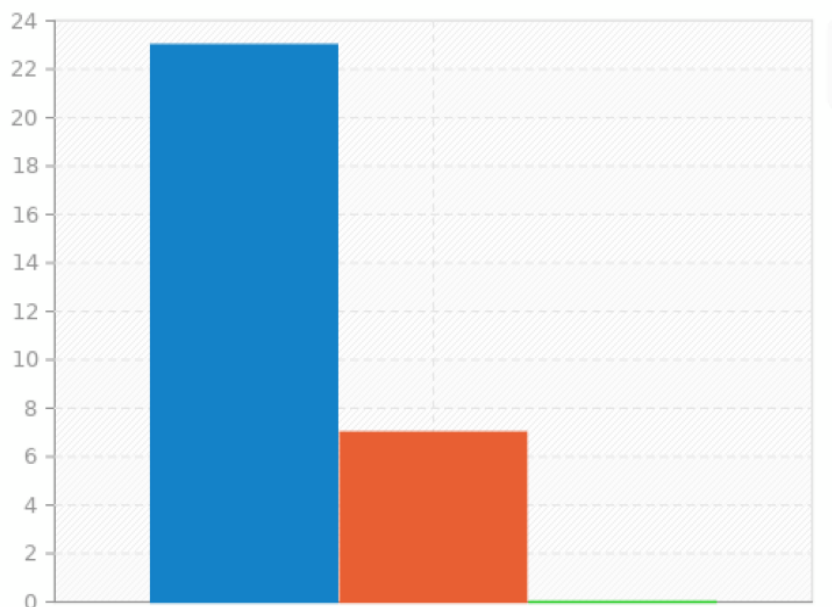
3.1.1 Prístupnosť webového sídla

Z celkového počtu organizácií v zriaďovateľskej pôsobnosti ministerstva 76,67% uviedlo, že ich webové sídlo a iné internetové portály spĺňajú Štandardy prístupnosti webových stránok¹⁸ tak, aby boli prístupné aj pre OZP. 23,33% organizácií uviedlo, že ich webové sídlo uvedené štandardy nespĺňa (resp. spĺňa iba čiastočne).¹⁹

Viac ako pätina organizácií uviedla, že ich webové sídlo a iné internetové portály nespĺňajú Štandardy prístupnosti webových stránok a potrebujú obnovu. Počet webových stránok, ktoré spĺňajú Štandardy prístupnosti, a sú prístupné aj pre OZP v porovnaní s rokom 2017 sa znížil o 3,33%

Webové sídlo organizácie a iné internetové portály organizácie spĺňajú povinné parametre Štandardov prístupnosti webových stránok tak, aby boli prístupné aj pre OZP

Odpoveď	Počet	Percentuálny podiel
Áno (Y)	23	76.67%
Nie (N)	7	23.33%
Bez odpovede	0	0.00%

¹⁸ Pozri webové sídlo Ministerstva financií SR: <http://www.informatizacia.sk/standardizacne-dokumenty/4495s> a <http://www.informatizacia.sk/monitorovanie-pristupnosti-webovych-stranok/2824s>.

¹⁹ Štátna opera, Slovenská národná galéria, Slovenské národné divadlo, Štátna filharmónia Košice, Slovenská národná knižnica, Slovenský ľudový umelecký kolektív, Slovenské národné múzeum

3.1.2 Činnosť knižnice

Spomedzi všetkých organizácií v zriaďovateľskej pôsobnosti ministerstva evidujeme 15 knižníc²⁰, z toho 6 samostatných knižníc a 9, ktoré sú organizačnou zložkou inštitúcií. V ich fondoch sa nachádza 7 566 984²¹ knižničných jednotiek. Z nich je 23 936 dostupných vo formáte prístupnom pre osoby so zrakovým postihnutím v Braillovom písme, 53 059 vo formáte prístupnom pre osoby so zrakovým postihnutím vo zvukovej podobe (audioknihy, audiočasopisy), 628 prístupných osobám so zrakovým postihnutím v reliéfnej grafike (napr. mapy), 5 590 prístupných osobám so zrakovým postihnutím v digitálnej textovej podobe a 138 prístupných osobám so zrakovým postihnutím vo zväčšenom type písma (tlačená podoba).

Z výsledkov prieskumu vyplynulo, že v niektorom z formátov dostupných pre OZP je 1,1% knižničných jednotiek v knižniciach organizácií v zriaďovateľskej pôsobnosti Ministerstva kultúry. Až 77,27% z tohto počtu sa nachádza v Slovenskej knižnici pre nevidiacich Mateja Hrebendu v Levoči.

Počet knižničných jednotiek dostupných vo formátoch prístupných pre OZP v porovnaní s rokom 2016 narastala, najmä ich sprístupňovanie do digitálnej textovej podoby pre osoby so zrakovým postihnutím. Zistenia možno pripísať pandémie zapríčinennej ochorením COVID-19 spôsobeným korónovým vírusom SARS-COV-2. Keďže bola väčšina knižníc v prvej polovici roku 2021 zatvorená, sprístupňovali sa tituly predovšetkým v digitálnej podobe. Rovnako ako v roku 2016, sa drvivá väčšina sprístupnených titulov nachádza v Slovenskej knižnici pre nevidiacich Mateja Hrebendu v Levoči.

3.1.3 Činnosť múzea a galérie

Zo všetkých organizácií v zriaďovateľskej pôsobnosti ministerstva je 10 múzeí a galérií²², v ktorých fondoch sa nachádza 4 448 998²³ kusov zbierkových predmetov. Múzeá a galérie

²⁰ Organizácie v zriaďovateľskej pôsobnosti ministerstva zapísané v Zozname knižníc SR dostupnom na webovom sídle ministerstva na internetovej adrese <http://www.culture.gov.sk/posobnost-ministerstva/kulturne-dedicstvo-/kniznicny-system/kniznice-156.html>: Bibiana – medzinárodný dom umenia pre deti, Divadelný ústav, Hudobné centrum, Národné osvetové centrum, Slovenská knižnica pre nevidiacich Mateja Hrebendu v Levoči, Slovenská národná galéria, Slovenská národná knižnica, Slovenské centrum dizajnu, Slovenské národné múzeum, Slovenský filmový ústav, Štátna vedecká knižnica v Banskej Bystrici, Štátna vedecká knižnica v Košiciach, Štátna vedecká knižnica v Prešove, Univerzitná knižnica v Bratislave, Ústredie ľudovej umeleckej výroby

²¹ Údaje za rok 2021.

²² Organizácie v zriaďovateľskej pôsobnosti ministerstva zapísané v Registri múzeí a galérií SR dostupnom na webovom sídle ministerstva na adrese <http://www.culture.gov.sk/posobnost-ministerstva/kulturne-dedicstvo-/muzea-a-galerie/muzea-a-galerie-ef.html>: Divadelný ústav, Pamiatkový úrad SR, Slovenská národná galéria, Slovenská národná knižnica, Slovenská ústredná hvezdáreň, Slovenské centrum dizajnu, Slovenské národné múzeum, Slovenské technické múzeum, Štátna vedecká knižnica v Banskej Bystrici, Ústredie ľudovej umeleckej výroby.

²³ Údaje za rok 2021.

majú k dispozícii 266 kópií zbierkových predmetov (0,006% z celkového počtu) vo formáte prístupnom pre osoby so zrakovým postihnutím, ktoré možno spoznávať hmatom a 257 iných artefaktov²⁴ vo formáte prístupnom pre osoby so zrakovým postihnutím, ktoré možno spoznávať hmatom (napr. faksimile, reliéfná grafika, 3D tlač). Zo všetkých stálych expozícií a výstav múzeí a galérií v zriaďovateľskej pôsobnosti ministerstva bola len 1 dostupná s popiskami v Braillovom písme, 1 s reliéfnymi štítkami, 6 s audiokomentárom, 7 s titulkami pre osoby so sluchovým postihnutím (ak boli súčasťou podujatí audiovizuálne formáty, filmové dokumenty a pod.), 2 s popiskami zrozumiteľnými osobám s mentálnym postihnutím (formát easy-to-read), 1 s QR kódmi pre OZP (Slovenské národné múzeum) a 14 zariadení na zapožičanie na čítanie QR kódov na spustenie audiokomentára alebo videokomentára (13 z týchto zariadení sa nachádza v Slovenskom technickom múzeu a 1 v Slovenskej národnej galérii). Všetky múzeá a galérie uviedli, že žiadny z ich sprievodcov neovláda slovenský posunkový jazyk.²⁵

V porovnaní s rokom 2016 sa celkový počet kópií zbierkových predmetov, ktoré sú k dispozícii vo formáte prístupnom pre osoby so zrakovým postihnutím, ktoré možno spoznávať hmatom, znížil o takmer polovicu. Počet iných artefaktov, ktoré možno spoznávať hmatom sa znížil o 568 artefaktov. V roku 2016 bolo zo všetkých stálych expozícií a výstav múzeí a galérií v zriaďovateľskej pôsobnosti ministerstva dostupné o 2 expozície alebo výstavy viac s popiskami v Braillovom písme, o 1 expozíciu alebo výstavu s reliéfnymi štítkami menej, o 4 expozície alebo výstavy s audiokomentárom viac a o 4 expozície alebo výstavy s titulkami pre osoby so sluchovým postihnutím menej ako v roku 2021. Znížený počet môže byť v dôsledku obmedzení súvisiacich s pandemiou. Rovnako ako v roku 2016, tak ani v roku 2021 neovláda žiaden zo sprievodcov slovenský posunkový jazyk. Dobrou správou je, že v porovnaní s rokom 2016, zakúpili organizácie v celkovom počte 14 zariadení určených k zapožičaniu na čítanie QR kódov s možnosťou spustenia audiokomentára alebo videokomentára.

3.1.4 Vydavateľská činnosť – neperiodická tlač

Organizácie v zriaďovateľskej pôsobnosti ministerstva vydali v sledovanom období spolu 983²⁶ knižných titulov, z toho bolo 141 dostupných vo formáte prístupnom pre OZP

²⁴ Napr. aj 3D modely nehnuteľných národných kultúrnych pamiatok.

²⁵ Údaje za rok 2021.

²⁶ Údaje za rok 2021.

v Braillovom písme, 750 vo formáte prístupnom pre OZP vo zvukovej podobe (audioknihy), 6 vo formáte prístupnom pre OZP v reliéfnej grafike (napr. atlas, reprodukcie obrazov/fotografií, architektúra a pod.), 469 vo formáte prístupnom pre OZP v digitálnej textovej podobe a 8 vo formáte prístupnom pre OZP v čiernotlačí (zväčšený typ čiernotlačového písma). Žiaden vydaný knižný titul nebol dostupný vo formáte easy-to-read (zjednodušený text pre osoby s mentálnym postihnutím).

Z analýzy súhrnných dát vyplynulo, že hore uvedené dáta de facto kopírujú činnosť Slovenskej knižnice pre nevidiacich Mateja Hrebendu v Levoči, ktorá vydala spolu 891 knižných titulov, z ktorých bolo 141 v Braillovom písme, 750 audiokníh, 6 v reliéfnej grafike a 8 v čiernotlačí.²⁷ Všetky ostatné organizácie vydali spolu 92 knižných titulov, z toho 16 dostupných vo formáte prístupnom pre OZP v digitálnej textovej podobe (Slovenské národné divadlo, Národné osvetové centrum, Štátna vedecká knižnica v Prešove, Divadelný ústav). Knižné tituly v ďalších zisťovaných formátoch prístupných pre OZP organizácie nevydali. Zo všetkých súhrnných dát vyplýva, že 98,84% vydaných knižných titulov je dostupných v niektorom z formátov prístupným pre OZP – bez započítania činnosti Slovenskej knižnice pre nevidiacich Mateja Hrebendu v Levoči tento podiel klesne na 1,16%.

Počet/pomer dostupných knižných titulov v niektorom z formátov prístupných pre OZP, je ku celkovému počtu knižných titulov, ktoré vydali organizácie v zriaďovateľskej pôsobnosti ministerstva, v porovnaní rokov 2016 a 2021 konštantný/identický.

3.1.5 Vydavateľská činnosť – periodická tlač

Organizácie v zriaďovateľskej pôsobnosti ministerstva vydali spolu 88²⁸ časopisov, z toho 6 bolo dostupných vo formáte prístupnom pre OZP v Braillovom písme, 12 vo formáte prístupnom pre OZP vo zvukovej podobe (audiočasopisy), 38 vo formáte prístupnom pre OZP v digitálnej textovej podobe a 2 v čiernotlačí. Žiadny časopis nebol v roku 2021 dostupný vo formáte prístupnom pre OZP v reliéfnej grafike a ani jeden z titulov nebol vydaný vo formáte easy-to-read.

Z prieskumu vyplynulo, že 65,91% vydaných časopisov je dostupných v niektorom z formátov prístupných pre OZP. Bez započítania údajov o činnosti Slovenskej knižnice pre nevidiacich Mateja Hrebendu v Levoči však tento podiel predstavuje 30,92%.

²⁷ Viaceré vydané knižné tituly Slovenskej knižnice pre nevidiacich Mateja Hrebendu v Levoči sú dostupné vo viacerých formátoch prístupných pre OZP.

²⁸ Údaje za rok 2021

Organizácie v zriaďovateľskej pôsobnosti ministerstva vydali v porovnaní s rokom 2016 o 12 časopisov viac, a o 3,41% sa zvýšil počet časopisov v niektorom z formátov prístupných pre OZP.

3.1.6 Vydavateľská činnosť – dátové nosiče

Organizácie v zriaďovateľskej pôsobnosti ministerstva vydali spolu 391²⁹ titulov na CD a/alebo DVD. Z titulov videozáznamov na DVD je 9 dostupných s titulkami pre osoby so sluchovým postihnutím, žiaden z vydaných titulov videozáznamov na DVD nie je dostupný vo formáte prístupnom pre OZP s tlmočením do slovenského posunkového jazyka. Pre osoby so zrakovým postihnutím bolo vydaných 9 titulov s audiokomentárom – všetky tieto tituly vydal na DVD Slovenský filmový ústav, pričom ide o 100% jeho vydavateľskej produkcie na dátových nosičoch.

Z analýzy súhrnných dát vyplýva, že okrem Slovenského filmového ústavu nevydala žiadna organizácia v zriaďovateľskej pôsobnosti ministerstva titul na DVD, ktorý by bol dostupný v niektorom zo zisťovaných formátov prístupných pre OZP (titulky pre osoby so sluchovým postihnutím, tlmočenie do slovenského posunkového jazyka, audiokomentár pre osoby so zrakovým postihnutím).

Údaje o počte vydaných titulov na CD a/alebo DVD dostupných v niektorom z formátov prístupných pre OZP v roku 2016 a 2021 sú takmer totožné.

3.1.7 Vydavateľská činnosť – propagačné materiály

Zo všetkých organizácií v zriaďovateľskej pôsobnosti ministerstva 10 (33,33%)³⁰ uviedlo, že ich propagačné materiály sú dostupné aj v niektorom z formátov prístupných pre OZP (z toho 90% v digitálnej textovej podobe). 20 organizácií (66,67%) uviedlo, že nemá propagačné materiály dostupné v žiadnom z formátov prístupných pre OZP.

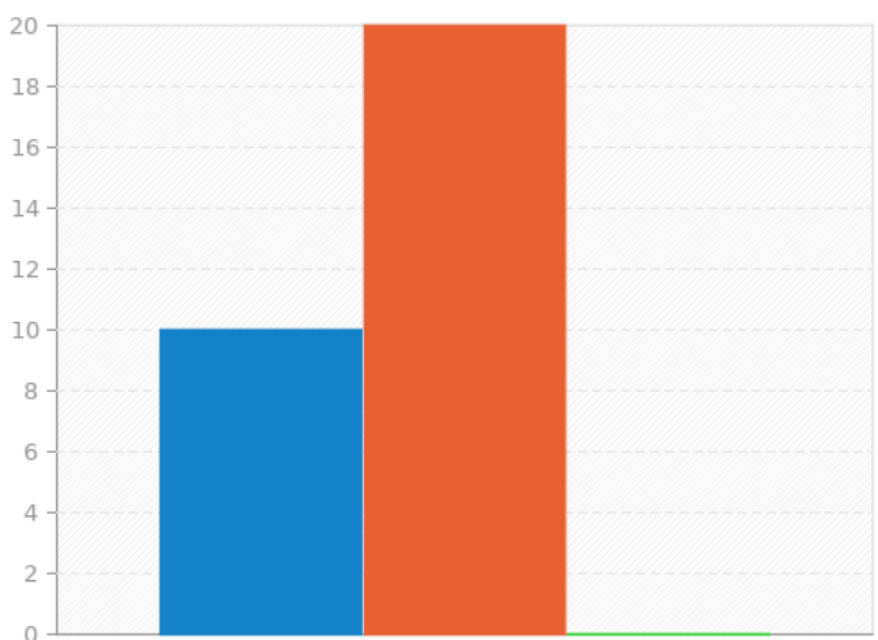
V porovnaní s rokom 2016 narástol počet propagačných materiálov dostupných v niektorom z formátov prístupných pre OZP o 10%.

²⁹ Údaje za rok 2021.

³⁰ Štátna vedecká knižnica v Banskej Bystrici, Slovenská knižnica pre nevidiacich Mateja Hrebendu v Levoči, Slovenské národné divadlo, Štátna vedecká knižnica v Košiciach, Divadlo Nová scéna, Ústredie ľudovej umeleckej výroby, Štátny komorný orchester Žilina, Národné osvetové centrum, Literárne informačné centrum, štátne divadlo Košice

Vydavateľská činnosť - Propagačné materiály: Sú propagačné materiály o činnosti organizácie a/alebo o realizovaných kultúrnych podujatiach dostupné pre OZP?

Odpoveď	Počet	Percentuálny podiel
Áno (Y)	10	33.33%
Nie (N)	20	66.67%
Bez odpovede	0	0.00%

3.1.8 Kultúrne podujatia

Organizácie v zriaďovateľskej pôsobnosti ministerstva uviedli, že zrealizovali spolu 7 512³¹ kultúrnych podujatí³², z toho 2 208 bolo prístupných s titulkami a 2 realizované s tlmočením do slovenského posunkového jazyka³³ pre osoby so sluchovým postihnutím, 5 s audiokomentárom pre osoby so zrakovým postihnutím a 21 s hmatovými exponátmi (napr. 3D modelmi vystavovaných predmetov, ktoré je možné spoznávať hmatom), pričom žiadne kultúrne podujatie neobsahovalo popisky alebo sprievodné texty vo formáte easy-to-read. Z prieskumu taktiež vyplynulo, že žiaden z organizovaných koncertov nebol s tlmočením do slovenského posunkového jazyka. Z organizácií v zriaďovateľskej pôsobnosti

³¹ Údaje za rok 2021.

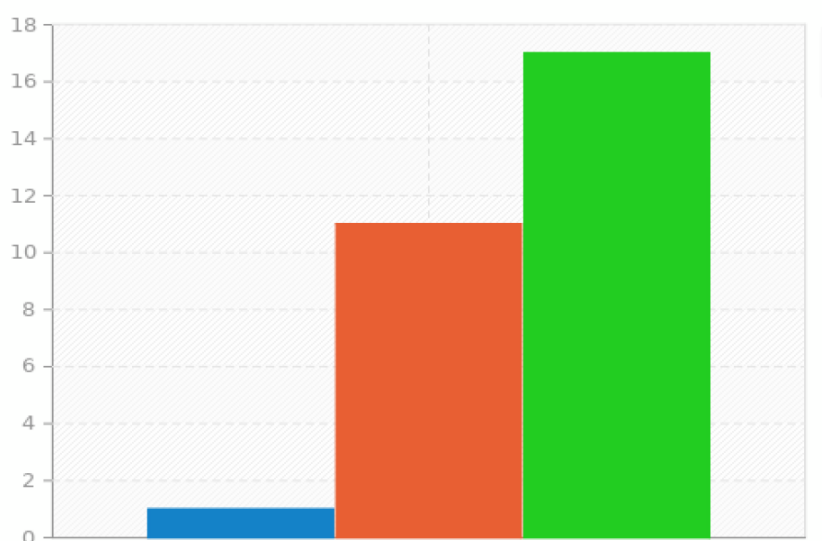
³² Organizácie v dotazníku uvádzali počet kultúrnych podujatí spolu (prezentačných aj edukačných – napr. výstavy, koncerty, semináre, besedy, workshopy, divadelné predstavenia, filmové projekcie, filmové diela, večery poézie a pod.).

³³ Slovenská knižnica pre nevidiacich Mateja Hrebendu v Levoči, Slovenské národné múzeum Slovenské národné múzeum (Múzeum holokaustu v Seredi) zároveň v komentári napísalo, že v budúcnosti plánuje zaviesť QR kódy s tlmočením do slovenského posunkového jazyka do celej expozície.

ministerstva, ktoré majú k dispozícii vlastnú divadelnú, filmovú alebo koncertnú sálu, využíva audiofrekvenčný slučkový zosilňovací systém (indukčné slučky)³⁴ len 1 organizácia (3,45%).³⁵

Kultúrne podujatia: Počas kultúrneho podujatia je využívaný audio-frekvenčný slučkový zosilňovací systém (indukčné slučky) v divadelných, filmových a/alebo koncertných sálach

Odpoveď	Počet	Percentuálny podiel
Áno (Y)	1	3.45%
Nie (N)	11	37.93%
Bez odpovede	17	58.62%

Viac ako tretina organizácií uviedla, že v divadelných, filmových a/alebo koncertných sálach nevyužíva audio-frekvenčný slučkový zosilňovací systém (indukčné slučky) a potrebujú jeho zaobstaranie.

Zo všetkých údajov vyplýva, že 29,77% realizovaných podujatí bolo prístupných aj v niektorom zo zisťovaných formátov prístupných pre OZP. Analýza súhrnných dát zároveň preukázala, že z počtu kultúrnych podujatí s titulkami pre osoby so sluchovým postihnutím a s audiokomentárom pre osoby so zrakovým postihnutím tvorí činnosť Slovenského filmového ústavu 98,69%, hoci z celkového počtu podujatí predstavuje jeho činnosť 29,07%. Bez započítania údajov o činnosti Slovenského filmového ústavu predstavuje podiel podujatí realizovaných v niektorom z formátov prístupných pre OZP len 2,33%.

³⁴ Ide o elektronické zariadenie používané pri komplexnej debarierizácii s cieľom uľahčiť osobám so sluchovým postihnutím príjem zvukových informácií a zlepšiť ich zrozumiteľnosť.

³⁵ Slovenský filmový ústav

V porovnaní s rokom 2016 sa celkový počet kultúrnych podujatí v dôsledku pandémie zapríčinennej ochorením COVID-19 spôsobeným koronavírusom SARS-COV-2 znížil o 35%. Počet dostupných podujatí v niektorom z formátov prístupných pre OZP sa naopak zvýšil o necelé 3%. Na rozdiel od roku 2016 má v roku 2021 prvá z organizácií v zriaďovateľskej pôsobnosti ministerstva k dispozícii audio frekvenčný slučkový systém. Rovnako ako v roku 2021, tak ani v roku 2016 nebolo žiadne z kultúrnych podujatí s tlmočením do slovenského posunkového jazyka.

3.1.9 Vzdelávanie v oblasti práv OZP

Výsledky prieskumu ukazujú, že organizácie v zriaďovateľskej pôsobnosti ministerstva zrealizovali 6³⁶ vzdelávacích podujatí v oblasti práv OZP. Počet zamestnancov, ktorí sa zúčastnili vzdelávania o právach OZP bol 15. Vzdelávanie zamestnancov v tejto oblasti zabezpečili 4 organizácie – Slovenská knižnica pre nevidiacich Mateja Hrebendu v Levoči, Slovenská národná knižnica, Národné osvetové centrum³⁷ a Slovenský filmový ústav.

Počet zrealizovaných vzdelávacích podujatí v oblasti práv OZP v porovnaní s rokom 2016 je nemenný. V roku 2016 organizovali vzdelávacie podujatia v oblasti práv OZP tri organizácie - Slovenská knižnica pre nevidiacich Mateja Hrebendu v Levoči, Slovenská národná knižnica a Slovenský filmový ústav. V roku 2021 sa k týmto 3 organizáciami pridalo Národné osvetové centrum.

3.1.10 Vstupné

18 organizácií (60%) v zriaďovateľskej pôsobnosti ministerstva poskytuje voľný vstup pre všetkých návštevníkov, z toho 3 organizácie poskytujú voľný vstup pre všetkých každú prvú nedeľu v mesiaci,³⁸ 11 organizácií na vybrané podujatia a 10 organizácií uviedlo možnosť iné (napr. každú poslednú nedeľu v mesiaci, vždy na všetky podujatia, pre vybrané cieľové skupiny a pod.). Organizácie tiež poskytujú zľavy zo vstupného viacerým skupinám obyvateľov: 15 organizácií (50%) poskytuje zľavu deťom do 6 rokov, 16 organizácií (53,33%) pre žiakov základných škôl a/alebo pre deti do 15 rokov, 21 organizácií (70%) pre študentov stredných a vysokých škôl, 14 organizácií (46,67%) pre seniorov od 60 rokov, 22 organizácií (73,33%) pre dôchodcov, 24 organizácií (80%) pre osoby s preukazom fyzickej

³⁶ Údaje za rok 2021.

³⁷ Národné osvetové centrum organizovalo vzdelávacie podujatia v oblasti práv OZP aj pre ostatné organizácie ministerstva

³⁸ Na základe Príkazu ministerky č. 5/2021.

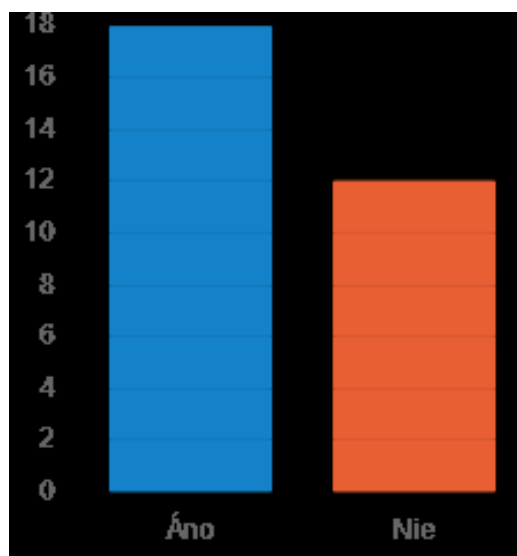
osoby s ťažkým zdravotným postihnutím a 18 organizácií (60%) pre osobu sprevádzajúcu osobu s preukazom fyzickej osoby s ťažkým zdravotným postihnutím. 8 organizácií (63,33%) poskytuje zľavy zo vstupného aj pre iné skupiny (napr. pre žiakov a študentov určitých odborov, novinárov, držiteľov konkrétnych preukazov/kariet, darcov zbierkových predmetov a pod.).

Na základe poskytnutých údajov možno konštatovať, že organizácie buď nevyberajú vstupné vôbec (v určitom cykle) alebo zo vstupného poskytujú zľavu držiteľom preukazu fyzickej osoby s ťažkým zdravotným postihnutím (v rozmedzí 10 – 100%), pričom 12 organizácií vyberajúcich vstupné (40%) zároveň poskytuje zľavu zo vstupného aj osobe sprevádzajúcej osobu s preukazom fyzickej osoby s ťažkým zdravotným postihnutím (v rozmedzí 0 – 100%). Niektoré organizácie však na svojom webovom sídle nezverejňujú informácie o poskytovaných zľavách, alebo na poskytovanie zliav zo vstupného nemajú zavedené interné štandardizované postupy.

V porovnaní s rokom 2016 sa počet organizácií vyberajúcich vstupné a zároveň poskytujúcich zľavu zo vstupného aj osobe sprevádzajúcej osobu s preukazom fyzickej osoby s ťažkým zdravotným postihnutím zvýšil o 4%.

Organizácia poskytuje voľný vstup na kultúrne podujatia a/alebo návštevu výstav a expozícií pre všetkých návštevníkov

Odpoveď	Počet	Percentuálny podiel
Áno (Y)	18	60.00%
Nie (N)	12	40.00%
Bez odpovede	0	0.00%

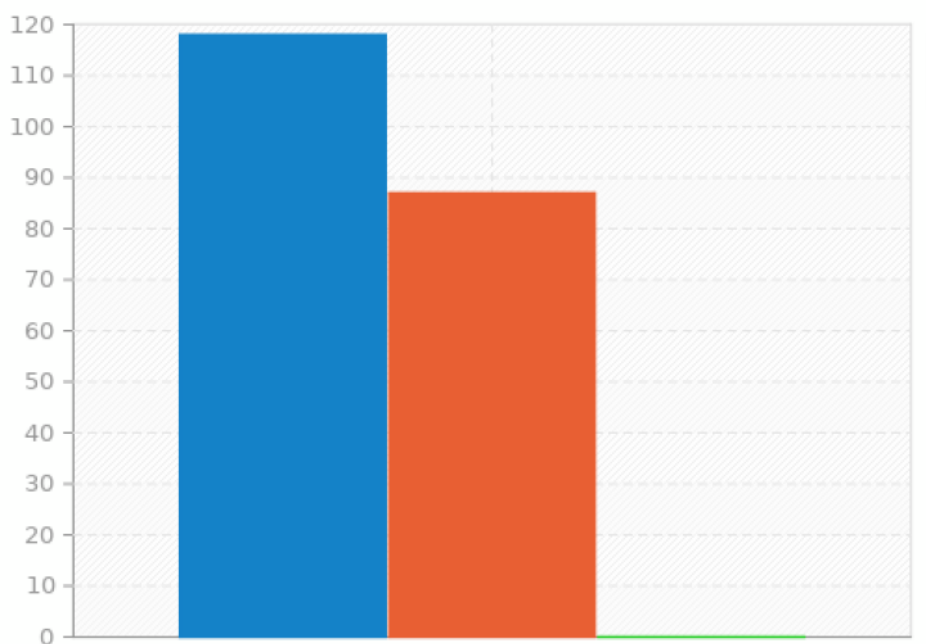

3.2. Stav fyzickej debarierizácie

Z 205 objektov využívaných organizáciami je 118 (57,56%) národných kultúrnych pamiatok.

Objekt/budova je národnou kultúrnou pamiatkou

Odpoveď	Počet	Percentuálny podiel
Áno (Y)	118	57.56%
Nie (N)	87	42.44%
Bez odpovede	0	0.00%

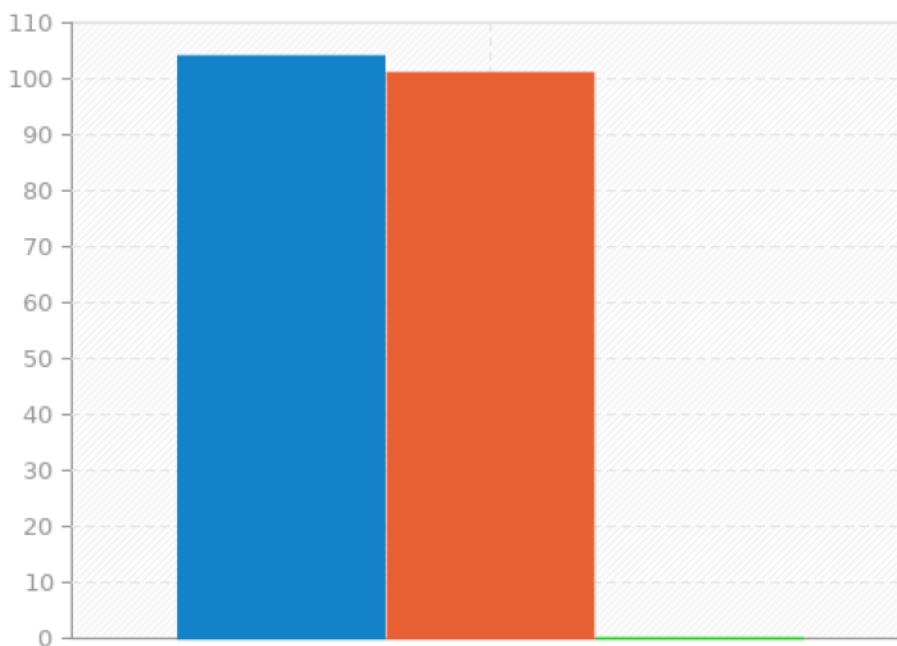

157 (76,59%) objektov je v správe organizácie a organizácia ho využíva na vlastné potreby (budova nie je v nájme/prenájme inej osoby). 27 objektov (13,17%) je určených na realizáciu kultúrnych podujatí a/alebo služieb pre verejnosť a 89 objektov (43,41%) je určených aj na administratívne účely pre zamestnancov. 104 objektov (50,73%) má zabezpečený bezbariérový vstup, z nich 15 (14,42%) má osobitný vstup (napr. zadný, bočný, vedľajší) pre OZP. Najčastejšie uvádzaným dôvodom nezabezpečenia spoločného vstupu je skutočnosť, že ide o historické budovy a národné kultúrne pamiatky. Debarierizácia vstupu je najčastejšie realizovaná pomocou rampy alebo plošiny, ktorá je pevnou súčasťou stavby (37 objektov – 35,58%), odnímateľnej rampy alebo plošiny, ktorá sa sprístupní na požiadanie (9 objektov – 8,65%), šikmej schodiskovej plošiny (10 objektov – 9,62%), stoličkového výťahu (1 objekt) a zapožičania schodolezu (2 objekty – 1,92%). Pri 53 objektoch (50,96%)

organizácie uviedli, že debarierizácia vstupu je zabezpečená iným spôsobom, pričom najčastejšie v komentári napísali, že ide o vstup bez schodov na úrovni komunikácie.

Do objektu/budovy je zabezpečený bezbariérový vstup

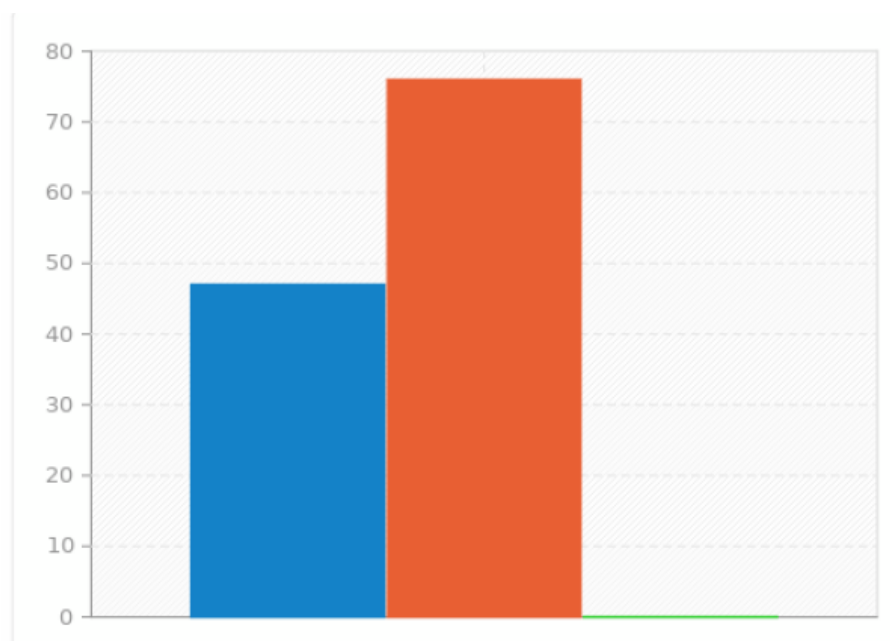
Odpoveď	Počet	Percentuálny podiel
Áno (Y)	104	50.73%
Nie (N)	101	49.27%
Bez odpovede	0	0.00%

104 objektov (50,73%) má k dispozícii parkovisko alebo vyhradené miesta na parkovisku, z nich 47 (38,21%) má vyhradené parkovacie miesta pre OZP. Viac ako k trištvrťine objektov sa organizácie vyjadrili, že na ich parkovisku nie sú vyhradené parkovacie miesta pre OZP. Najčastejšie uvádzaným dôvodom nezabezpečenia vyhradeného parkovacieho miesta pre OZP je skutočnosť, že parkovisko pri objekte je verejné, nie je v správe organizácie, ale napr. v správe mesta, alebo ide o objekt situovaný v pamiatkovej či pešej zóne mesta.

Ak máte k dispozícii parkovisko alebo parkovacie miesta vyhradené na parkovisku, tak platí, že v rámci tohto parkoviska sú vyhradené parkovacie miesta pre OZP

Odpoveď	Počet	Percentuálny podiel
Áno (Y)	47	38.21%
Nie (N)	76	61.79%
Bez odpovede	0	0.00%

Počet objektov, ktoré majú zabezpečený bezbariérový prístup v porovnaní s rokom 2016, stúpol o 4%. Dobrou správou je, že v porovnaní s rokom 2016, sa počet objektov s parkoviskom, ktoré má k dispozícii vyhradené parkovacie miesta pre OZP zvýšil o 25%.

Sprístupnenie interiéru budov pre OZP je rôzne v závislosti od možností organizácií i od účelu využívania budovy. Zo 162 objektov (79,02%), v ktorých sa nachádzajú schody, nie je zabezpečené bezbariérové riešenie v 57,41% prípadoch (93 objektov), čo predstavuje 45,37% všetkých budov/objektov zapojených do prieskumu. 125 objektov (77,16%) s dlhším schodiskom má oddychové plochy. Z 37 objektov, v rámci ktorých dlhšie schodiská nemajú oddychové plochy, len o 15 z týchto objektov sa organizácie vyjadrili tak, že je potrebné ich zavedenie.

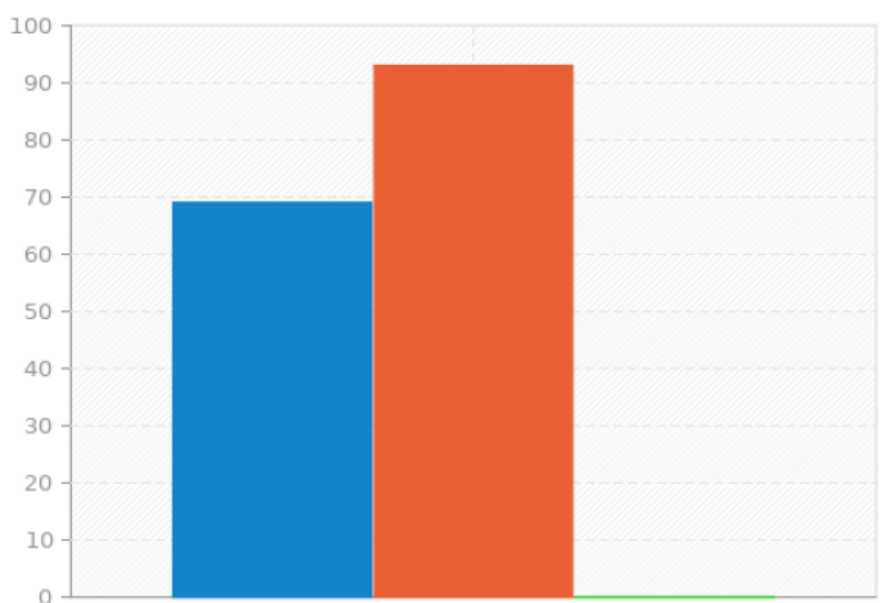
Bezbarierové riešenie (schodolez, rampa, plošina výťah) sa nachádza v 69 objektoch (42,59%). Pre ľudí so zrakovým postihnutím (slabozrakí) sú farebne zvýraznené kontrastnou farbou hrany schodov v 105 objektoch (64,81%), veľké plochy skla (okná, dvere, steny, sklenené výplne a pod.) sú uprostred označené kontrastnou farbou len v 72 objektoch (35,12%). Viac ako o tretine objektov organizácie uviedli, že hrany schodov v ich interiéri

nie sú farebne zvýraznené kontrastnou farbou a potrebujú obnovu; viac ako o polovici objektov organizácie uviedli, že veľké plochy skla v interiéri nie sú uprostred označené kontrastnou farbou.

Počet budov, v ktorých sa nachádzajú schody, ale nie je v nich zabezpečené bezbariérové riešenie, v porovnaní s rokom 2016 klesol zo 100 objektov na 93.

Ak sa v budove nachádzajú schody, je k dispozícii aj bezbariérové riešenie

Odpoveď	Počet	Percentuálny podiel
Áno (Y)	69	42.59%
Nie (N)	93	57.41%
Bez odpovede	0	0.00%

Viac ako u polovice objektov organizácií, ktoré sídlia v budovách so schodiskom v interiéri bolo konštatované, že pre použitie tohto schodiska nie je k dispozícii bezbariérové riešenie, čiže potrebujú jeho zaobstaranie.

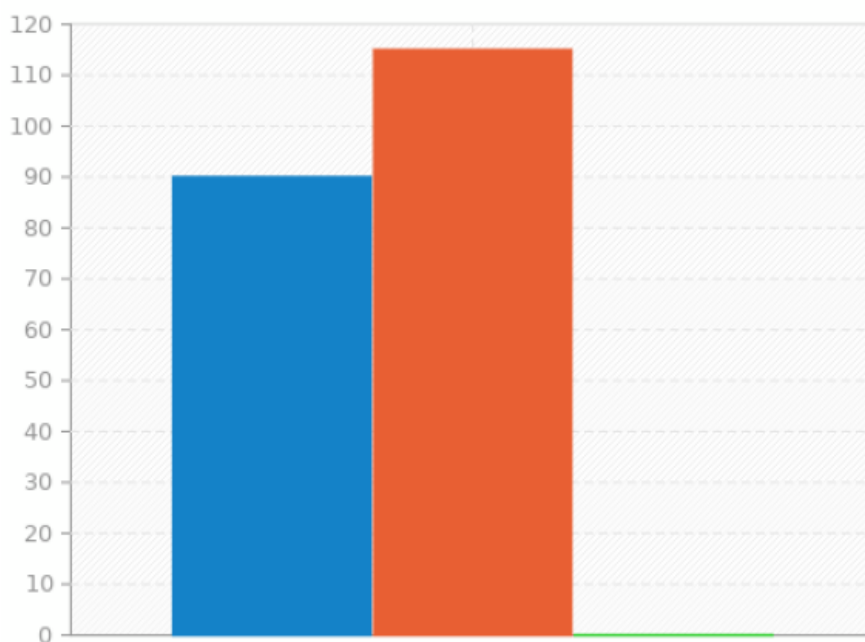
V 63 objektoch (30,73%) sa nachádza výťah; z nich v 77,78% (49 objektov) je použiteľný samoobslužne pre osobu používajúcu invalidný vozík a v 42,86% (27 objektov) je usposobený na použitie osobou so zrakovým postihnutím. Prechody medzi miestnosťami v budove sú bezbariérové (napr. bezbariérové prahy, automatické dvere, označenie plochy podlahy v rámci priestoru otvárania dverí kontrastnou farbou, veľkosť dverí umožňujúca vstup invalidného vozíka) len v 90 budovách (43,90%) .

Z dát o fyzickej debarierizácii vyplýva, že k debarierizácii objektov, v ktorých sa nachádza výťah, v porovnaní s rokom 2016, sa pristúpilo len v minimálnej miere. K badateľnej zmene

prišlo v počte výťahov uspokojených na použitie osobou so zrakovým postihnutím, ich počet sa zvýšil o 12,66%

Prechody medzi miestnosťami v budove sú bezbariérové (napr. bezbariérové prahy, automatické dvere, označenie plochy podlahy v rámci priestoru otvárania dverí kontrastnou farbou, veľkosť dverí umožňujúca vstup invalidného vozíka)

Odpoveď	Počet	Percentuálny podiel
Áno (Y)	90	43.90%
Nie (N)	115	56.10%
Bez odpovede	0	0.00%

V 131 objektoch (63,90% zo všetkých objektov) sa nachádza priestor (napr. miestnosť, sála a pod.) prístupný verejnosti, v ktorom sa realizujú kultúrne podujatia (prezentačné aj edukačné) alebo sa v ňom poskytujú služby pre verejnosť. V 74 z týchto objektov (56,49%) sa nachádzajú schody, pričom v 34 objektoch nie je umožnený bezbariérový vstup a pohyb (45,95% z objektov, v ktorých sa nachádza priestor prístupný verejnosti, v ktorom sa realizujú kultúrne podujatia). Celkovo je bezbariérový vstup do takéhoto priestoru a pohyb v ňom umožnený v 40 (54,05%) budovách. V 46 budovách prístupných verejnosti sa nachádza koberec (25,11%). Až v 96,18%, čo je 126 objektov, nie sú k dispozícii vodiace hmatové línie.

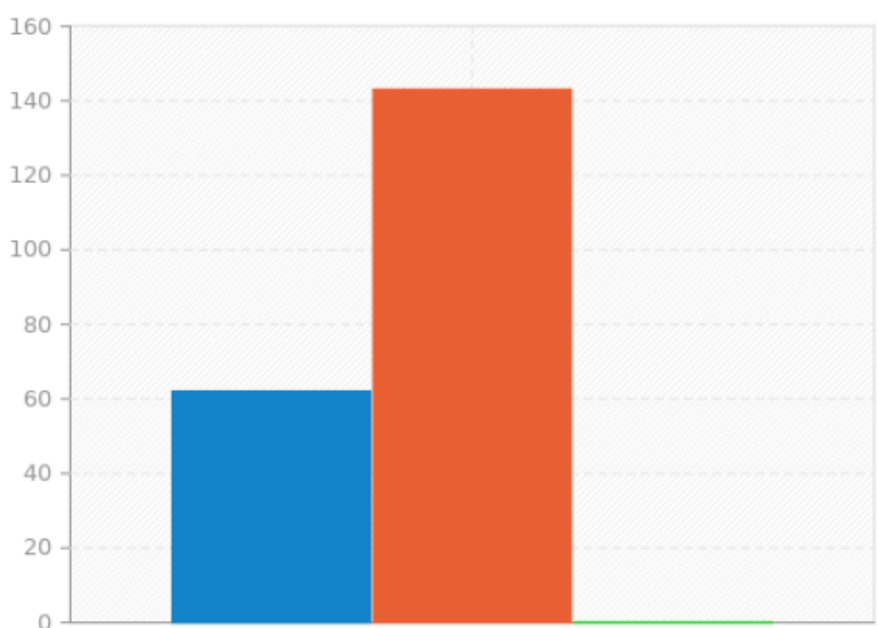
113 objektov, ktoré slúžia na organizovanie verejných podujatí a ponuku služieb (86,26%), sú bez výnimky prístupné ľuďom v sprievode vodiaceho alebo asistenčného zvierat'a. Audio-frekvenčný slučkový zosilňovací systém (indukčné slučky) nie sú v interiéri k dispozícii v 96,95%, tzn. v 127 objektoch.

Svetelná technika v interiéri umožňuje osvetlenie tlmočníka slovenského posunkového jazyka v 70 objektoch (53,44%). Vyhradenými miestami pre OZP (najmä pre osoby používajúce invalidný vozík) disponuje 49 objektov, čo je len 37,40%. Z celkového počtu objektov má k dispozícii hygienické zariadenie vyhradené pre OZP len 62 (30,24%).

Zhruba o všetkých objektoch organizácie uviedli, že v ich interiéri nie je k dispozícii audio-frekvenčný slučkový zosilňovací systém. Viac ako o tretine objektov organizácie uviedli, že v ich interiéri svetelná technika neumožňuje osvetlenie tlmočníka slovenského posunkového jazyka. Viac ako o polovici objektov organizácie uviedli, že v ich interiéri nie sú vyhradené miesta pre osoby so zdravotným (najmä pre osoby používajúce vozík). V porovnaní s rokom 2016, vyplýva, že sa počet verejne prístupných objektov, v ktorých sa nachádzajú schody, no nie je v nich umožnený pohyb, zvýšil o 12,98%. Počet objektov, ktoré majú k dispozícii hygienické zariadenie vyhradené pre OZP sa zvýšil o 15,52%. Zvýšený počet toaliet možno vnímať ako pozitívny dôsledok obmedzení vyplývajúcich z pandémie, keďže boli verejné priestranstvá dlhodobo zatvorené pre verejnosť a inštitúcie, tak mali priestor na rekonštrukciu.

V objekte/budove sa nachádza hygienické zariadenie vyhradené pre OZP

Odpoveď	Počet	Percentuálny podiel
Áno (Y)	62	30.24%
Nie (N)	143	69.76%
Bez odpovede	0	0.00%

Do dotazníkového prieskumu bolo zapojených aj 6 budov v správe ministerstva. Do 4 z nich je zabezpečený bezbariérový prístup. Parkovacie miesto vyhradené pre OZP nemajú k dispozícii 4 budovy. Dôvodom je, že ide o národné kultúrne pamiatky a/alebo budovy nachádzajúce sa v historických centrách miest. Bezbariérovosť interiéru je zabezpečená čiastočne. Hygienické zariadenie vyhradené pre OZP sa nachádza v 3 budovách.

4. Debarierizačný dlh v rezorte kultúry

Cieľom prieskumu bola aj snaha o vyčíslenie, resp. komplexnú kvantifikáciu debarierizačného dlhu (či už na úrovni informačnej, alebo fyzickej), no z celkového hľadiska netreba opomenúť ani poňatie konceptu napr. z hľadiska ľudských práv a diskriminácie. Sociálna inklúzia je jedným z prioritných programov rozvojovej politiky v mnohých krajinách, a upozorňovanie na problém a systematické nachádzanie opatrení (napr. zabezpečenie finančných prostriedkov) na jeho zlepšenie, by tak malo byť jednou z hlavných stratégií aj pre Slovensko.

Slovenská republika je viazaná Dohovorom, ktorého cieľom je presadzovať, chrániť a zabezpečovať plné a rovnaké využívanie všetkých ľudských práv a základných slobôd všetkými osobami so zdravotným postihnutím a podporovať úctu k ich prirodzenej dôstojnosti. Osoby so zdravotným postihnutím zahŕňajú osoby s dlhodobými telesnými, mentálnymi, intelektuálnymi alebo zmyslovými postihnutiami, ktoré v súčinnosti s rôznymi prekážkami môžu brániť ich plnému a účinnému zapojeniu do života spoločnosti na rovnakom základe s ostatnými. **K plnému a účinnému zapojeniu osôb so zdravotným postihnutím do využívania kultúrnych služieb** je potrebné, aby **Ministerstvo kultúry SR odstraňovalo bariéry**, ktoré osobám so zdravotným postihnutím bránia rovnocennému využívaniu kultúrnych služieb, ktoré poskytuje rezort kultúry.

Z realizovaného prieskumu vyplýva, že 30 organizácií zriadených Ministerstvom kultúry spravuje 205 budov, pričom 116 z nich (57 %) sú prístupné pre širokú verejnosť a 118 z nich sú národnými kultúrnymi pamiatkami (58 %). Potreba debarierizácie sa vzťahuje na všetky budovy – aj tie, ktoré nie sú prístupné pre širokú verejnosť. Z prieskumu však vyplynulo, že organizácie v zriaďovateľskej pôsobnosti Ministerstva kultúry SR necítia potrebu investovať do debarierizácie tohto typu budov. Potreba debarierizácie budov, ktoré sú zároveň národnými kultúrnymi pamiatkami je rovnako veľká, ako pri iných budovách, avšak v niektorých prípadoch môže optimálne riešenie skomplikovať či predražiť.

Debarierizačný dlh, ktorý je tvorený fyzickou debarierizáciou (vonkajšia, vnútorná, prezentačná) a informačnou debarierizáciou **odhadujeme na 21,5 mil. eur** (Tabuľka 1). Fyzická debarierizácia predstavuje súbor opatrení, ktoré majú všetkým osobám so zdravotným postihnutím umožniť fyzický pohyb po kultúrnej inštitúcii spôsobom, ktorý umožňuje zažitie ponúkaného kultúrneho statku. Konkrétne ide o vonkajšiu debarierizáciu,

teda umožnenie vstupu do budovy pre osoby so zdravotným postihnutím, vnútornej debarierizácie, teda umožnenie pohybu v interiéri budovy, a napokon o prezentačnú debarierizáciu, teda o umožnenie vnímania kultúrnej ponuky osoby so zdravotným postihnutím. Informačná debarierizácia umožňuje aj poskytovanie informácií osobám so zdravotným postihnutím, najmä cez rozhranie webového sídla inštitúcie. Debarierizačný dlh predstavuje odhad na debarierizáciu celkovo potrebných finančných prostriedkov. Nejde o sumu projektov pripravených na realizáciu. Odhadované náklady boli vypočítané ako suma odhadovaných nákladov z prieskumu doplnená o odhad nákladov pre tie potrebné položky, pre ktoré v prieskume chýbali finančné údaje.

Tabuľka 1 Debarierizačný dlh rezortu kultúry

1.	Vonkajšia debarierizácia	4 528 115	3.	Prezentačná debarierizácia	7 432 702
1.1	Parkovisko	652 800	3.1	Vnútorné schodisko	1 765 000
1.2	Bezbarierový vstup do budovy	3 750 315	3.2	Hmatové línie	1 389 501
1.3	Zavedenie spoločného vchodu	125 000	3.3	AFSZ systém	1 941 000
2.	Vnútorná debarierizácia	9 249 751	3.4	Vyhradené miesta pre OZP	1 275 300
2.1	Farebné zvýraznenie schodov	228 450	3.5	Svetelná technika	1 061 901
2.2	Oddychové plochy	337 000	4.	Informačná debarierizácia	240 000
2.3	Bezbarierovosť v interiéri	3 173 500	4.1	Webové sídlo	79 000
2.4	Výťah pre OZP	180 000	4.2	Debarierizácia podujatí	161 000
2.5	Výťah pre zrakovo postihnutých	717 800	Debarierizačný dlh (1.+2.+3.+4.)		21 450 568
2.6	Bezbarierové prechody	1 062 500			
2.7	Označenie skiel	1 035 001			
2.8	Hygienické zariadenie pre OZP	2 515 500			

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa výsledkov prieskumu o stave fyzickej a informačnej debarierizácie v organizáciách v zriaďovateľskej pôsobnosti Ministerstva kultúry Slovenskej republiky.

5. Záver

5.1 Analýza prieskumu

Výsledky realizovaného prieskumu ukazujú, že aktuálny stav debarierizácie organizácií v správe MK SR má priestor na výrazné zlepšenie. Debarierizačný dlh bol odhadnutý na 21,5 milióna eur. Z výsledkov aktuálneho prieskumu vyplynula neprijemná skutočnosť – k debarierizovaniu inštitúcií prišlo len vo veľmi nízkych číslach, teda stav organizácií je takmer rovnaký ako pred 5 rokmi.

Optimálne by bolo, ak by organizácie v zriaďovateľskej pôsobnosti ministerstva s celoštátnou pôsobnosťou, ktorých činnosť je financovaná zo štátneho rozpočtu, mohli slúžiť ako vzor organizáciám iných zriaďovateľov z verejnej i súkromnej sféry nielen v odborných činnostiach, ktoré profesionálne vykonávajú, ale aj v spôsoboch sprístupňovania výsledkov svojej práce všetkým ľuďom bez rozdielu.

Argumentom nedostatočnej fyzickej debarierizácie v prípade národných kultúrnych pamiatok, historických budov a objektov, ktoré sa nachádzajú v centrách miest a v pamiatkových zónach, sú stavebno-technické dôvody a dôvody súvisiace s pamiatkovou ochranou na udržanie. Historické budovy a pamiatkové zóny veľmi často vznikali v čase, keď sa o debarierizácii nerozmýšľalo. Pamiatky a lokality môžu mať aj charakteristickú povahu a osobitnú hodnotu spojenú s fyzickými vlastnosťami, ktoré samy osebe bránia prístupu. Na základe toho máme dvojakú úlohu: Jednou je znížiť rôzne druhy diskriminačných prekážok, aby naše kultúrne dedičstvo mohlo byť využívané čo najväčším počtom ľudí a bol uľahčený prístup pre OZP; druhou je zabrániť tomu, aby opatrenia zamerané na zlepšenie prístupu viedli k zániku nenahraditeľných hodnôt kultúrneho dedičstva.

Ďalším často organizáciami uvádzaným argumentom nedostatočnej alebo chýbajúcej fyzickej debarierizácie je deficit finančných prostriedkov. Viaceré organizácie ako dôvod chýbajúcej fyzickej debarierizácie (resp. niektorého konkrétneho typu) uviedli, že budova nie je určená pre verejnosť. Predmetom prieskumu nebolo zisťovanie, či organizácie zamestnávajú OZP (najmä osoby s fyzickým postihnutím vrátane osôb využívajúcich invalidný vozík), je však nevyhnutné uviesť si, že debarierizácia priestorov nemá slúžiť len pre verejnosť, ale taktiež zamestnancom organizácie.

Realizovaný prieskum ukázal, že v oblasti prístupu ku kultúre pre osoby so zrakovým postihnutím je najväčším nedostatkom absencia hmatom spoznávatel'ných exponátov v expozíciách a na výstavách chýbajúce popisky a sprievodné texty v Braillovom písme. V prieskume sme sa napríklad stretli s názorom, že výstavy založené na vizuálnom vnímaní

výtvarného umenia a umeleckého remesla nemá zmysel dopĺňať popiskami v Braillovom písme. Ide o jasný príklad nedostatku znalostí v problematike a dôsledok nedostatočného či absentujúceho vzdelávania zamestnancov a štatutárov organizácií. Ďalším špecifickým názorom bolo, že organizácia nie je „špecializovaná“ pre ľudí so zrakovým postihnutím, a nie sú ich cieľovou skupinou. V prieskume sme sa stretli aj s názorom, že je rozšírenie kultúrnych aktivít pre OZP bezpredmetné. V dotazníku o fyzickej debarierizácii, sme sa stretli s alarmujúcimi názormi niekoľkých organizácií, týkajúcich sa otázok o vstupe do objektov/budov a prístupnosti podujatí a služieb pre ľudí v sprievode vodiaceho alebo asistenčného zvieratá. Niektoré organizácie uviedli v komentári špecifiká ich organizácií, ktoré zneli napr. „nie je možné sa zúčastniť so psom z hygienických dôvodov“, „nie je vhodný“ alebo „Nie je to možné, nakoľko zvieratá by rušili koncert a mohli by ohroziť ostatných návštevníkov.“ Opäť sa tak potvrdzuje naša skúsenosť, že reprezentanti kultúrneho sektora si neuvedomujú, že kultúrne práva sú ľudské práva a bezbariérovosť je povinným zákonným atribútom – nie nadštandardom.

V oblasti prístupu ku kultúre pre osoby so sluchovým postihnutím sa ako najvýraznejší nedostatok javí úplná absencia sprievodcov ovládajúcich slovenský posunkový jazyk. Možným riešením by bolo vytvorenie špecializovaného pracoviska pre sprístupňovanie kultúry pre osoby so sluchovým postihnutím a na podporu a rozvoj kultúry nepočujúcich. Dobrou správou je, že v rámci nového Národného programu rozvoja životných podmienok osôb so zdravotným postihnutím (gestor MPSV SR) bola prijatá úloha zriadiť pracovisko pre oblasť starostlivosti o kultúru nepočujúcich a dostupnosti kultúry pre osoby so sluchovým postihnutím.³⁹

Inštitúcie taktiež nedostatočne reflektujú kultúrne potreby ľudí s mentálnym a kognitívnym postihnutím. Organizácie v zriaďovateľskej pôsobnosti ministerstva majú k dispozícii minimálne množstvo moderného technického riešenia umožňujúceho prístup ku kultúre pre OZP (napr. využívanie QR kódov, možnosť zapožičania tabletu, audiosprievodcovia, videosprievodcovia, výťahy prispôbené pre OZP), ktoré okrem tejto cieľovej skupiny môžu uľahčiť prístup aj rodinám s deťmi a seniorom, a zároveň majú potenciál zatriktívniť kultúrne podujatie či službu aj ľuďom, ktorí nemajú žiadne špeciálne potreby. Neprijemnou správou, ktorá plynie z výsledkov prieskumu, je skutočnosť, že iba 62 z 205 budov (30,24%) má hygienické zariadenie vyhradené pre OZP. Približne o dvoch tretinách objektov

³⁹ <https://rokovania.gov.sk/RVL/Material/27644/1>

organizácie uviedli, že sa v ich budove nenachádza hygienické zariadenie vyhradené pre OZP, a potrebujú jeho vytvorenie.

Alarmujúca je nízka miera vzdelávania, ktoré poskytujú alebo umožňujú organizácie svojim zamestnancom v tejto oblasti, čo možno oprávnene považovať za bazálnu príčinu nedostatočnej až slabej debarierizácie organizácií v zriaďovateľskej pôsobnosti ministerstva. Pri nastavovaní verejných politík a implementácii opatrení smerujúcich k debarierizácii sa v praxi často stretávame s nepochopením a odmietaním princípov inkluzivity kultúry. Keďže zvyšovanie povedomia a kompetencií pracovníkov organizácií v zriaďovateľskej pôsobnosti ministerstva je nevyhnutným predpokladom budovania inkluzívnych inštitúcií na všetkých úrovniach, jeho ďalšou súčasťou by mala byť príprava metodík v spolupráci s odbornou verejnosťou a zástupcami MK SR. Jedným z navrhovaných riešení je posilnenie a systematizácia vzdelávania štatutárov organizácií a odborných pracovníkov v rezorte.

Veľmi častým argumentom organizácií, prečo nevyužívajú konkrétnu formu sprístupnenia pre OZP, je konštatovanie, že „zo strany návštevníkov našich podujatí neboli vznesené požiadavky na využívanie uvedených formátov“. Z uvedenej súvislosti vyplýva hypotetická otázka, či nie je vhodné, aby požiadavke predchádzala ponuka, teda aby inštitúcia bola proaktívna pri sprístupňovaní kultúry. V zmysle početnosti (ponuky) je veľmi nízka i miera existujúcich 3D modelov (zbierkových predmetov aj iných artefaktov), ktoré je možné spoznávať hmatom. Múzeá a galérie v zriaďovateľskej pôsobnosti ministerstva túto možnosť sprístupňovania expozícií a výstav využívajú len v malej miere. Napriek uvedeným zisteniam možno v rámci celkového vyhodnotenia stavu činnosti 30 organizácií v rezorte kultúry sledovať aj viaceré pozitívne príklady projektov, ktoré príkladne naplňajú víziu inkluzívnej kultúrnej inštitúcie. Slovenská knižnica pre nevidiacich Mateja Hrebendu v Levoči zabezpečuje knižničné služby pre OZP na celom území Slovenska (počet knižníc a pobočiek spolu, je 183).⁴⁰ Činnosť tejto knižnice vyžaduje pre nasledujúce obdobie finančné a personálne posilnenie.

Slovenský filmový ústav, ktorého 100% vydavateľskej produkcie na DVD je prístupných pre osoby so zrakovým postihnutím a pre osoby so sluchovým postihnutím, je taktiež dobrým príkladom informačnej debarierizácie prístupu ku kultúre pre OZP, rovnako ako poskytovanie

⁴⁰ Údaje za rok 2020

voľného vstupného pre osoby používajúce invalidný vozík na každé predstavenie v Štátnej opere v Banskej Bystrici.

Vo všeobecnosti možno konštatovať, že takmer všetky organizácie v zriaďovateľskej pôsobnosti ministerstva sa postupne snažia zlepšovať prístupnosť ku kultúre pre OZP a takmer všetky plánujú v budúcnosti realizovať potrebné úpravy a zmeny v oblasti fyzickej aj informačnej debarierizácie. Nie všetky aktivity (zvlášť v oblasti informačnej debarierizácie) vyžadujú veľké investície. Reálnou výzvou však zostáva prijatie opatrení spojených so zabezpečením dostatočných finančných prostriedkov pre rezortné inštitúcie, ktoré z hľadiska svojho postavenia patria ku kľúčovým hráčom v sprístupňovaní kultúry a umenia pre všetkých občanov vrátane osôb patriacich k zraniteľným skupinám a ktoré by z podstaty svojej činnosti a celoslovenskej pôsobnosti mali nastavovať smerovanie a trendy v jednotlivých oblastiach kultúry a umenia na národnej úrovni – byť symbolickými vlajkovými loďami v oblasti poskytovania prístupných kultúrnych služieb. Systematický finančný nástroj na ich podporu v tejto oblasti však neexistuje. Výsledky prieskumu naznačujú, že jeho zavedenie je naliehavé.

5.2 Ďalšia činnosť Ministerstva kultúry SR v oblasti zabezpečenia a zlepšovania prístupnosti kultúry pre osoby so zdravotným postihnutím

Ministerstvo sa podieľa na implementácii Dohovoru o právach osôb so zdravotným postihnutím (ďalej len „Dohovor“) a vykonáva funkciu sekundárneho kontaktného bodu pre vykonávanie Dohovoru – poskytuje súčinnosť MPSVR SR, ktoré je gestorom implementácie Dohovoru, a komunikuje s medzinárodnými partnermi v OSN a EÚ. MK SR poskytuje súčinnosť podľa aktuálnych potrieb gestora. O téme systematicky komunikujeme v rámci výborov Rady vlády SR pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť a Rady vlády SR pre osoby so zdravotným postihnutím. V kontexte rezortu kultúry boli témy prístupnosti a dostupnosti kultúry a inkluzívnej kultúry široko diskutované v rámci samostatného workshopu konferencie k príprave Stratégie rozvoja kultúry a kreatívneho priemyslu do roku 2030.

Čiastočne sa plnia úlohy z interného materiálu Opatrenia na zabezpečenie a zlepšenie prístupu ku kultúre pre osoby so zdravotným postihnutím (fyzická a informačná debarierizácia).

Cieľom prijatia opatrení bolo otvoriť cestu vyššej miere implementácie Dohovoru v rezorte kultúry a prispieť nielen k zabezpečeniu a zlepšeniu prístupnosti kultúry pre OZP. V rokoch 2020 – 2022 sa tento cieľ darilo naplňať iba čiastočne. Do implementačného plánu zasiahla pandémia, prijaté protipandemické opatrenia, nevyhnutnosť sústrediť výkon ministerstva na riešenia akútnych problémov v kultúrnom sektore. Hoci sa implementácia opatrení nevyvíjala podľa pôvodných zámerov, nad ich rámec sa v roku 2020 podarilo ministerstvu vytvoriť Slovenskú autoritu pre Braillovo písmo v Slovenskej knižnici pre nevidiacich Mateja Hrebendu v Levoči (s účinnosťou od 15. decembra 2020).⁴¹ Ministerstvo tiež poskytlo priestor Dvorany na slávnostný podpis deklarácie o kodifikácii slovenského posunkového jazyka (23. september 2020).⁴²

Ministerstvo v roku 2021 realizovalo prieskum týkajúci sa debarierizácie v prostredí registrovaných cirkví a náboženských spoločností, ktorý reaguje na úlohy štátnej politiky v tejto oblasti. Cieľom bolo zmapovať trendy a celkový stav, pričom išlo o prvý prieskum takéhoto druhu v Slovenskej republike. Prieskum sa zaoberá fyzickou debarierizáciou budov vo vlastníctve alebo v správe cirkví, ako aj sprístupňovaním informácií osobám so zdravotným postihnutím.⁴³

Zlepšenie prístupu osobám so zdravotným postihnutím k obsahom a informáciám v rámci televíznych programových služieb a audiovizuálnych mediálnych služieb na požiadanie zabezpečilo ministerstvo kultúry prostredníctvom novej právnej úpravy – zákona č. 264/2022 Z. z. o mediálnych službách a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon o mediálnych službách), ktorý zavádza postupné navyšovanie programov s multimodálnym prístupom vysielaných verejnoprávnym vysielateľom a súkromnými vysielateľmi, pričom vo vzťahu k verejnoprávnemu vysielateľovi platí, že od 1. 1. 2027 majú byť všetky programy sprevádzané titulkami pre osoby so sluchovým postihnutím alebo tlmočené do slovenského posunkového jazyka alebo v slovenskom posunkovom jazyku a najmenej 50 % všetkých vysielaných programov má byť sprevádzaných hlasovým komentovaním pre nevidiacich.⁴⁴

⁴¹ <https://rokovania.gov.sk/RVL/Material/25611/1>; <https://www.skn.sk/sabp>

⁴² <https://www.culture.gov.sk/ministerstvo/medialny-servis/aktuality-ministerstva-kultury/slovensky-posunkovy-jazyk-je-oddnes-kodifikovany/>

⁴³ https://www.culture.gov.sk/wp-content/uploads/2022/05/Debarierizacia_CaNS-1.pdf

⁴⁴ <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2022/264/20220801>

Ministerstvo v roku 2021 pilotne otvorilo v rámci dotačného programu Kultúra znevýhodnených skupín (ďalej len „DP KZS“) nový podprogram Fyzická debarierizácia, v ktorom je podpora zameraná na odbúravanie fyzických bariér a na podporu prístupnosti kultúry pre OZP – na zlepšenie prístupnosti kultúrnej infraštruktúry a lokalít kultúrneho dedičstva pre OZP s preferenciou samoobslužných riešení a univerzálneho dizajnu (napr. bezbariérové vstupy, bezbariérové plošiny a výťahy, bezbariérové hygienické zariadenia, vodiace hmatové línie, orientačné nápisy v Braillovom písme a pod.). O poskytnutie dotácie v podprograme 2.5 Fyzická debarierizácia mohli v roku 2021 požiadať vyššie územné celky, obce a organizácie v ich zriaďovateľskej pôsobnosti; v roku 2022 bol okruh žiadateľov rozšírený aj o registrované cirkvi a náboženské spoločnosti a právnické osoby, ktoré odvodzujú svoju právnu subjektivitu od cirkvi alebo náboženskej spoločnosti. V roku 2021 bolo v danom podprograme rozdelených 127 752 € na 9 projektov; v roku 2022 boli podporené dva projekty sumou 42 408 €.

V roku 2022 pribudol v DP KZS samostatný podprogram 2.6 Informačná debarierizácia, ktorý vznikol odčlenením z pôvodného podprogramu 2.1 Živá kultúra a jej sprístupňovanie. V rámci tohto podprogramu je podpora zameraná na odbúravanie informačných bariér a prístupnosti kultúry pre OZP – na zlepšenie prístupnosti kultúry, umenia a kultúrneho dedičstva (napr. digitalizácia alebo iné nové technológie, využitie QR kódov; popisky v Braillovom písme; interaktívne exponáty a popisky vo formáte easy-to-read; hmatom prístupné exponáty – 3D exponáty, artefakty alebo kópie zbierkových predmetov, mapy, obrazy, 3D modely; audiokomentáre pre osoby so zrakovým postihnutím a videokomentáre pre osoby so sluchovým postihnutím (okrem oblasti audiovízie); titulkovacie zariadenia, tlmočenie do slovenského posunkového jazyka; zavádzanie audiofrekvenčného slučkového zosilňovacieho systému v koncertných a divadelných sálach a kinosálach a pod. V prvom roku fungovania tohto podprogramu bolo prerozdelených 81 310 € na 10 projektov.

Pre zefektívnenie podpory inkluzívnych a interaktívnych projektov v oblasti kultúry osôb so zdravotným postihnutím a inak znevýhodnených skupín obyvateľstva, by sa mal DP KZS z MK SR pretransponovať do verejnoprávneho fondu, a vytvoriť samostatné podprogramy v rámci jeho štruktúry podpory, a zároveň nastaviť sledovania v rámci transverzálnych aspektov v iných programoch. Toto riešenie bude rozpracované v rámci implementácie pripravovanej Stratégie rozvoja kultúrneho a kreatívneho priemyslu do roku 2030.

V roku 2021 zverejnilo MK SR ako sprostredkovateľský orgán pre Integrovaný regionálny operačný program výzvu na predkladanie žiadostí o poskytnutie nenávratného finančného príspevku na podporu udržateľnosti a odolnosti kultúrnych inštitúcií v súvislosti s pandémiou COVID-19 (REACT-EU).⁴⁵ Podmienkou poskytnutia nenávratného finančného príspevku bolo o. i. aj naplnenie indikátora miery zabezpečenia bezbariérového prístupu osôb so zdravotným postihnutím k výsledkom projektu.

⁴⁵ <https://www.culture.gov.sk/operacne-programy-strukturalne-fondy/irop-3/irop-po7-react-eu/vyzva-react-eu/>